

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2009. gada 7. aprīlī

lietā Nr. 2008-35-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

ar tiesas sēdes sekretāri Līvu Rozentāli,

piedaloties konstitucionālās sūdzības iesniedzējam Edgaram Jansonam, konstitucionālās sūdzības iesniedzēja Olafa Brežinska pārstāvim Benno Butulim, konstitucionālās sūdzības iesniedzēja Ulda Vizbuļa pārstāvei zvērināta advokāta palīdzei Lienei Cakarei un konstitucionālās sūdzības iesniedzējas Mārītes Teivānes pārstāvim zvērinātam advokātam Dmitrijam Skačkovam,

institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Latvijas Republikas Saeimas – pārstāvim zvērinātam advokātam Laurim Liepam,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu un 19.² pantu,

Rīgā 2009. gada 3., 4. un 10. martā atklātā tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par likuma „Par Lisabonas līgumu, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 2001. gada 15. decembrī Eiropadomes sanāksmē Lākenā tika pieņemta „Deklarācija par Eiropas Savienības nākotni” (turpmāk – Lākenas deklarācija). Tajā tika noteikts, ka Eiropas Savienībai (turpmāk arī – ES) jāklūst demokrātiskākai, caurskatāmākai un efektīvākai. Lākenas deklarācija paredzēja sagatavot Konstitūciju Eiropas pilsoņiem un ES reformu sagatavošanai izveidot konventu. Konvents tika izveidots, un tā darbā piedalījās arī Latvijas pārstāvji.

Līgums par Konstitūciju Eiropai (turpmāk – LK) tika apstiprināts 2004. gada 18. jūnijā starpvaldību konferencē, kurā piedalījās visu 25 ES dalībvalstu, arī Latvijas, pārstāvji. Tika paredzēts ar LK aizstāt vairākus līdz šim spēkā esošos līgumus. Visu dalībvalstu pārstāvji LK parakstīja 2004. gada 29. oktobrī Romā.

2005. gada 2. jūnijā Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) pieņēma likumu „Par Līgumu par Konstitūciju Eiropai”, ar kuru tika pieņemts un apstiprināts 2004. gada 29. oktobrī Romā parakstītais LK un tā Nobeiguma akts ar deklarācijām.

LK nestājās spēkā, jo to tautas nobalsošanā noraidīja Francija 2005. gada 29. maijā un Nīderlande 2005. gada 1. jūnijā.

Pamatojoties uz 2004. gada 18. jūnija starpvaldību konferences rezultātiem (LK projektu) un Eiropadomes 2007. gada 21. un 22. jūnijā apstiprināto mandātu, tika izstrādāts Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu (turpmāk – LL) (*sk. Līguma par Eiropas Savienību un Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētās versijas. Oficiālais Vēstnesis C 115, 2008. gada 9. maijs*). Dalībvalstu un to valdību vadītāji LL apstiprināja 2007. gada 18.–19. oktobrī neformālajā Eiropadomes sēdē Lisabonā un nolēma, ka to parakstīs 2007. gada 13. decembrī.

Latvijas Valsts prezidents, Ministru prezidents un ārlietu ministrs 2007. gada 13. decembrī kopā ar pārējo ES dalībvalstu un to valdību vadītājiem parakstīja LL Lisabonā, Portugālē.

Saeima 2008. gada 3. aprīlī pieņēma likumu „Par likuma „Par Līgumu par Konstitūciju Eiropai” atzīšanu par spēku zaudējušu”.

Saeima 2008. gada 8. maijā pieņēma likumu „Par Lisabonas līgumu, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu” (turpmāk – apstrīdētais akts). Tas tika izsludināts 2008. gada 28. maijā. Apstrīdētais akts stājas spēkā nākamajā dienā pēc tā izsludināšanas, proti, 2008. gada 29. maijā.

2. Pieteikuma iesniedzēji – Edgars Jansons, Raimonds Seņko, Aivars Graikstis, Uldis Vizbulis, Mārīte Teivāne, Kristaps Bergmanis, Raimonds Rutenbergs, Arvīds Kalme, Maija Smila, Māra Pastore, Olafs Brežinskis, Rihards Cicens un Valērija Mihailovska (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) – norāda, ka apstrīdētais akts aizskar viņiem Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 101. pantā nostiprinātās pamattiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, jo LL varēja tikt pieņemts un apstiprināts tikai tautas nobalsošanā.

Ņemot vērā Satversmes vienotības principu, esot jāatzīst, ka apstrīdētais akts pārkāpj Satversmes 2. un 77. pantu vai arī 68. panta ceturto daļu, un šis pārkāpums esot novedis pie Satversmes 101. pantā noteikto pamattiesību aizskāruma. Turklāt pastāvot vēl vairāki citi patstāvīgi tiesiskie pamati, kas uzliekot par pienākumu LL nodot tautas nobalsošanai.

Tiekot pārkāpts Satversmes 2. pantā noteiktais suverenitātes princips. Atsaucoties uz Konsolidētā līguma par Eiropas Savienību (turpmāk – LLES) 50. pantu, Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka Latvijas valsts nepieciešamības situācijā vairs nevarēs brīvi izlemt jautājumu par eventuālu izstāšanos no ES. Proti, izstāšanās tiks padarīta atkarīga no citu subjektu gribas, ko Latvija vairs nevarēs kontrolēt. Konsolidētā līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 238. pantā noteiktais kvalificētais balsu vairākums novedīsot pie tādas situācijas, ka izstāšanos varēsot nobloķēt pat tikai dažas no 27 ES dalībvalstīm. Tādējādi pēc LL spēkā stāšanās par deklaratīvu kļūšot arī Satversmes 2. pants.

Tā kā apstrīdētais akts pēc būtības esot grozījis Satversmes 2. pantu, nepamatoti neesot piemērots Satversmes 77. pants. Satversmes 77. pants attiecoties uz konstitūciju tās materiālajā nozīmē, un tajā ietvertie vārdi „grozīt” neesot saprotami tikai šauri gramatiski. Satversmes 2. pantu varot grozīt arī

neizdarot tiešas izmaiņas tā tekstā. Tā kā Saeima bez tautas nobalsošanas esot nodevusi tautas suverenitāti cita subjekta rokās, Satversmes 2. pants esot atzīstams par grozītu, bet 77. pants – par pārkāptu.

Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka, pieņemot apstrīdēto aktu, ir pārkāpta Satversmes 68. panta ceturtā daļa. Pantā ietvertie vārdi „būtiskas izmaiņas” esot juridiski izvērtējams jēdziens un attiecoties uz gadījumiem, kad dalība Eiropas Savienībā ietver sevī, pirmkārt, demokrātijas vājināšanās tendences, otrkārt, ES tuvināšanos valstiskam veidojumam, treškārt, jauna līguma – ES konstitūcijas – pieņemšanu.

Demokrātijas vājināšanās tendences izpaužoties tādējādi, ka LL attiecībā uz balsošanas un lēmumu pieņemšanas kārtību Padomē atkāpjoties no patlaban piemērojamā konsensa principa. Līdz ar to citām valstīm būšot iespējams pieņemt Latvijai saistošus lēmumus, neņemot vērā Latvijas iebildumus un nerēķinoties ar tās interesēm. Tāpat katrai valstij vairs nebūšot tās izvirzīta komisāra un tādējādi turpmāk nebūšot nodrošināta Latvijas kā mazas valsts līdztiesība Eiropas Savienībā.

Vērtējot ES tuvināšanos valstiskam veidojumam, tiek norādīts, ka pēc LL pieņemšanas vispār vairs nebūšot tādas kompetences, ko nepildītu ES. Arī no LLES 26. panta skaidri izrietot, ka ES pārņem tādas valstiskam veidojumam raksturīgas kompetences kā vienota drošības politika un ārpolitika. Turklāt LESD 2. panta 1. punkts pieļaujot, ka ES var deleģēt atsevišķu funkciju īstenošanu dalībvalstīm, bet tas nemaz neesot iespējams, jo ES nevarot deleģēt to, kas tai pašai ir deleģēts. Vērā ņemama esot arī ES pievienošanās Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai (turpmāk – ECTK), jo šādas tiesības pārnacionālai organizācijai nemaz neesot paredzētas.

Pieteikuma iesniedzēji uzsver, ka LL ietverot aptuveni 90 procentus tādu normu, kuras ietvēra LK. Līdz ar to esot pamats uzskatīt, ka ar LL tiek veidota pilnīgi cita ES, un šis līgums esot uzskatāms par tās konstitūciju. Turklāt LL piešķirot ES attiecībā pret tās dalībvalstīm papildu kompetences un pilnvaras.

Atbildot uz Satversmes tiesas jautājumiem, Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka LL kļūtu saistošs Latvijai, ja tautas nobalsošanu rīkotu Satversmes 79. panta

pirmajā daļā paredzētajā kārtībā un tās rezultāts būtu pozitīvs. Savukārt tad, ja konstitucionālajā sūdzībā ietvertā argumentācija netiktu atzīta par pareizu, tautas nobalsošana būtu rīkojama saskaņā ar Satversmes 79. panta otro daļu.

Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka Saeimas atbildes rakstā esot nepamatoti atzīts, ka Satversmes 68.panta ceturtā daļa paredz fakultatīva referenduma rīkošanu. Ja Saeima konstatētu, ka LL ietver būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā, tai būtu nevis tiesības, bet gan pienākums nodot LL tautas nobalsošanai. Šāds pienākums izrietot no Satversmes 18. panta.

Satversmes 68.panta ceturtajā daļā ietvertais jēdziens „būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā” esot juridisks. Līdz ar to Satversmes tiesai neesot nekādu šķēršļu šā jēdziena izvērtēšanai, pat ja puse Saeimas locekļu neesot konstatējuši būtisku izmaiņu esamību.

Iesniegtajos pieteikuma precizējumos norādīts, ka Satversmes 101. panta pirmā daļa ietver ne tikai tiesības piedalīties tautas nobalsošanā, kad tā tiek rīkota, bet arī tiesības prasīt rīkot tautas nobalsošanu, kad tā atbilstoši Satversmei vai likumiem būtu jārīko.

LL jēdzieniski un pēc būtības aizskarot Satversmes 2. pantu, un tam atbilstoši Satversmei būtu nepieciešama divkārtša apstiprināšana. Proti, tā kā LL pēc būtības grozot Satversmes 2. pantu, Saeimai sākotnēji vajadzējis pieņemt ratifikācijas likumu un pēc tam šo likumu nodot tautas nobalsošanai. Tā kā minētais likums nav nodots tautas nobalsošanai, tad arī likuma spēku tas neesot ieguvis.

Tāpat vajagot ņemt vērā to, ka Satversmes 77. pants esot piemērojams gadījumos, kad nepieciešams vērtēt dalību Eiropas Savienībā, kā arī būtiskus šīs dalības nosacījumus. Savukārt no tautas suverenitātes un demokrātiskas valsts iekārtas principiem izrietot vairāki kompetenču deleģēšanas nosacījumi: ar kompetenču deleģēšanu nevarot ierobežot dalībvalsts izstāšanās tiesības; deleģēt varot tikai daļu no kompetencēm vai atsevišķas kompetences; deleģēt varot tikai noteiktas kompetences; jebkura kompetenču deleģēšana esot pieļaujama tikai tad, ja tā veikta nolūkā stiprināt demokrātiju.

Tiesības izstāties no ES patlaban izrietot no tās pamatdokumentu satura un dabas, kā arī no Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām (turpmāk –

Vīnes konvencija). Savukārt LL pretēji šobrīd spēkā esošajam „ne/regulējumam” ievērojami apgrūtinot vai pat izslēdzot dalībvalsts iespēju izstāties no ES. Tādējādi tiesības teikt „pēdējo vārdu” nozīmējot tautas tiesības izstāties no ES nekavējoties, nevis to, ka tautai dalība Eiropas Savienībā būtu jāpacies vēl divus gadus.

Tāpat netiekot sasniegts nolūks stiprināt demokrātiju, bet – tieši pretēji – Eiropas Savienībā demokrātija vājinoties. Demokrātijas deficītu pastiprinot ES pamatlīguma grozīšanas kārtība, ka ļaujot apiet nacionālos parlamentus, un tādējādi tie būtībā zaudējot kontroli pār „kompetenču pakāpenisku aizplūšanu” uz ES. Latviju Eiropadomē pārstāvēt Valsts prezidents, kurš neesot tieši demokrātiski leģitimēts, un tādēļ viņa rīcība nevarot būt par pamatu ES pamatlīgumu grozīšanai. Vairāk nekā 40 jaunās jomās Padome varēsot izmantot kvalificētā balsu vairākuma principu un tas koncentrēsot lielo valstu spēku, bet vājināšot mazo valstu ietekmi. Demokrātiju nepastiprināšot arī viena miliona eiropiešu tiesības pieprasīt tiesību akta izstrādi, jo tādas tautas kā „eiropieši” nemaz neesot.

Tomēr pat tādā gadījumā, ja Satversmes tiesa uzskatīšot, ka apstrīdētais akts ir ieguvis likuma spēku, pirms tā spēkā stāšanās esot bijis nepieciešams sarīkot vismaz Satversmes 68. panta ceturtajā daļā minēto tautas nobalsošanu.

Pieteikuma iesniedzējs E. Jansons tiesas sēdē papildus norādīja, ka Satversmes 1. un 2. pants jau kopš 1918. gada esot atzīstams par Satversmes kodolu un līdz ar to citas Satversmes normas, kā arī, piemēram, pievienošanās citai valstij, esot interpretējamas caur šo normu. Kaut arī Satversme laika gaitā piedzīvojusi zināmas modifikācijas, tās kodols tomēr esot palicis nemainīgs. Arī Satversmes 68. panta grozījumus vajagot interpretēt caur Satversmes kodolu, jo tie esot tapuši tieši šādam brīdim, proti, „Lisabonas līguma ratifikācijai”. Līdz ar to Satversmes 68. panta ceturto daļu nekādā gadījumā nedrīkstot interpretēt kā ekskluzīvu Saeimas prerogatīvu. Vajagot ņemt vērā arī to faktu, ka sabiedrība neesot bijusi pienācīgā kārtā informēta par LL jautājumiem.

Ar LL būtiskām izmaiņām būtu jāsaprot Latvijas kompetenču neatgriezenisks eksports, un šīs kompetences esot ne tikai kulturālās vērtības – šīs kompetences

esot stratēģiski svarīgas valsts pašnoteikšanās tiesību kontekstā. Šādas kompetences esot gan ārpolitika, gan drošības politika, gan arī kopējā tiesu sistēma.

O. Brežinska pilnvarotais pārstāvis B. Butulis norādīja, ka LL neesot vērtējams atrauti no citiem ES dokumentiem, proti, gan Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, gan LL būtu jāvērtē kopsakarā. Iestājoties Eiropas Savienībā, esot pastāvējušas divas galvenās teorijas par suverenitāti – viena atzinusi, ka ar iestāšanos Eiropas Savienībā tautas suverenitāte ir aizskarta, bet otra šādu aizskārumu neatzinusi. Lai Latvija varētu iestāties Eiropas Savienībā, politisku apsvērumu dēļ esot apgalvots, ka tautas suverenitāte netiek aizskarta. Tāpēc, arī pieņemot apstrīdēto aktu, neesot pārbaudīts, vai tā pieņemšana neaizskar Satversmes 2. un 77. pantu.

Suverenitātes izpratne laika gaitā esot mainījusies, taču suverenitātes jēdziens esot atzīstams par juridisku jēdzienu ar izplūdušām, tomēr nosakāmām robežām. Minētā jēdziena kontekstā īpaši svarīga esot valsts funkciju deleģēšana pārvalstiskām organizācijām. Šāda deleģēšana esot veicama, neaizskarot tautas suverenitāti.

Tautas suverenitātes aspektā svarīgas esot tautas tiesības izstāties no ES vai jebkuras pārnacionālas organizācijas, tas ir, tiesības paņemt savulaik deleģētās kompetences atpakaļ. Tāpat vajagot ņemt vērā deleģēto kompetenču apjomu un robežas.

Vērtējot kompetenču nodošanu ES, vajagot ņemt vērā Satversmes 68. panta otro daļu, kas paredzot, ka vienīgais nolūks, kādā vispār var deleģēt kompetences pārvalstiskai organizācijai, ir nolūks stiprināt demokrātiju. Savukārt LL šo demokrātijas deficītu tikai palielināšot un Latvijas ietekme Padomē samazināšoties. Tāpēc aizvien vairāk lēmumu tikšot pieņemts ārpus Latvijas, tas ir, tos pieņemšot personas, kas nav tieši leģitimētas.

U. Vizbuļa pilnvarotā pārstāve zvērināta advokāta palīdze L. Cakare norādīja, ka LL rada divus ļoti būtiskus pastāvīga tiesiskuma pamataizskārumus, proti, suverenitātes zaudēšanu un pamattiesību aizsardzības mazināšanos. Saeima, pieņemot tik būtisku likumu, esot rīkojusies pretēji Satversmes normām un

apdraudējusi tautas suverenitāti. LLES 50. pantā noteiktā komplicētā procedūra, kādā valsts var izstāties no ES, esot atņēmusi pašiem valsts pilsoņiem tiesības lemt par savas valsts statusu. Šīs tiesības tiek nodotas citu personu un institūtu kompetencē, līdz ar to ievērojami graujot tautas suverenitāti. Latvijas Republikas pilsoņu suverēnā vara tiek pārnesta no viena tiesību subjekta uz citu subjektu, kas nav saistīts ar Latvijas Republiku. To neparedzot Satversmē ietvertā demokrātijas un suverenitātes norma.

Mainot tautas suverenitātes jēdzienu, praksē esot grozīts Satversmes 2. pants. Savukārt Satversmes 77. pants attiecoties uz konstitūciju tās materiālajā nozīmē. Tiešā veidā negrozot Satversmes 2. pantu, taču tautas suverenitāti nododot cita tiesību subjekta rokās, šis pants būtībā esot grozīts.

Kompetences deleģēšana starptautiskajām organizācijām bez tautas nobalsošanas esot iespējama, ja vien netiek zaudēta tautas suverenitāte. Taču Saeima neesot izvērtējusi LL normu būtiskumu. Šādas būtiskas, ar LL ieviestas izmaiņas izpaužoties kā demokrātijas vājināšanas tendences. Viens no apstiprinājumiem tam esot plānotās balsošanas kārtības izmaiņas, kas Padomē stāšoties spēkā 2014. gadā un ES tuvināšot valstiskam veidojumam. Demokrātijas samazināšana izpaužoties arī tajā apstākļi, ka Padome nav Eiropas iedzīvotāju vēlēta institūcija.

ES pēc būtības jau esot īpatnējs juridiskais statuss, kas nepārtraukti pilnveidojoties. Līdz ar to varot secināt, ka šī pilnveidošanās un maiņa ES arvien vairāk tuvina valstiskam veidojumam, jo ES uz LL pamata savā pārziņā pārņemot tādas jomas, kurās ES un dalībvalstu kompetences konkurē. Turklāt tā iegūstot tiesības paturēt kompetenci pārņemtajās jomās. No minētā varot secināt, ka pēc LL spēkā stāšanās ES pildīs visas valstu kompetences.

M. Teivānes pilnvarotais pārstāvis zvērināts advokāts D. Skačkovs norādīja, ka saskaņā ar LESD 251. pantu tautas tieši ievēlētajam pārstāvim Eiroparlamentā faktiski tiek liegta jebkāda loma. Arī „attiecības starp Padomi un Eiroparlamentu atgādina attiecības starp Valsts padomi un Valsts domi cariskajā Krievijā, nevis modernā demokrātiskā valstī, un tas gan ir unikāli mūsdienās”. Tā kā jebkura tauta esot tiesīga brīvi un bez ārējas ietekmes izlemt

savu likteni un noteikt savu politisko statusu, Eiropadome neesot tiesīga liegt Latvijas tautai tiesības brīvi izstāties no ES.

Atbildot uz Satversmes tiesas un Saeimas pārstāvja uzdotajiem jautājumiem, tika norādīts, ka kārtība, kādā valsts var izstāties no ES, esot neskaidra, jo LLES 50. pantā neesot skaidri pateikts, kādā veidā Latvijas Republika iespējamās izstāšanās gadījumā atgūs savas ES nodotās kompetences. Turklāt saskaņā ar LLES 50. panta otro daļu izstāšanās jautājuma izlemšanā Latvijas Republika nepiedaloties.

ES laika gaitā tuvojoties valstiskam veidojumam jeb federalizējoties. Sekas tam būšot demokrātijas vājināšanās Eiropas Savienībā. Jaunās nodotās ekskluzīvās kompetences, kas radot vislielākās bažas par Satversmes 2. panta pārkāpšanu, esot gan drošība, gan ārlietas, gan kopējā tiesu sistēma, gan arī kopējā tirdzniecības politika. Ar LL spēkā stāšanos valstis faktiski zaudēšot savas tiesības paust atsevišķu ārpolitisko nostāju. Tāpat tikšot likvidēti ES trīs pīlāri un drošība kļūšot par parastu ES kompetenci.

Latvijas Republikas izstāšanos no ES nosakot Satversmes 68. panta trešā daļa, un izstāšanās būtu īstenojama tautas nobalsošanas ceļā. Savukārt saskaņā ar LL vajadzēšot vai nu vienoties par izstāšanās noteikumiem, vai arī gaidīt vēl divus gadus. Turklāt pati valsts sarunās par izstāšanās noteikumiem nepiedalīšoties.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētais akts nav pretrunā ar Satversmes 101. pantu.

Satversmes 101. pants nenosakot nedz gadījumus, kad rīkojama tautas nobalsošana, nedz arī personas, kas būtu tiesīgas piedalīties tautas nobalsošanā. Šos gadījumus nosakot citas Satversmes normas, bet Satversmes 80. pants paredzot pilsonim tiesības piedalīties šādā tautas nobalsošanā. Satversmes 73. pants nosakot gadījumus, kad tautas nobalsošanu nedrīkst rīkot, savukārt 68. pants – gadījumus, kad un nosacījumus, ar kādiem ir jārīko tautas nobalsošana jautājumos, kas attiecas uz dalību Eiropas Savienībā. Tātad nevarot uzskatīt, ka Satversmes 101. pants izvirza patstāvīgas prasības attiecībā uz to, kuros gadījumos rīkojama tautas nobalsošana kādā no jautājumiem. Atbilde uz

jautājumu, vai tautas nobalsošana bija jārīko, izrietot no Satversmes 68. panta ceturtais daļas interpretācijas un attiecīgo priekšnosacījumu esamības vai neesamības.

Lai secinātu, ka apstrīdētais akts atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai, esot nepieciešams konstatēt, ka šis likums pieņemts, nepārkāpjot Satversmes 68. panta ceturtais daļas prasības. No minētās normas gramatiskās konstrukcijas nepārprotami izrietot secinājums, ka tādā gadījumā, ja vismaz puse Saeimas locekļu nav pieprasījuši tautas nobalsošanu par izmaiņām nosacījumos attiecībā uz dalību Eiropas Savienībā, tautas nobalsošana nav rīkojama.

Saeima uzsver: ja konstitucionālais likumdevējs būtu gribējis paredzēt obligātu tautas nobalsošanu gadījumā, kad ar kādu līgumu tiek ieviestas būtiskas izmaiņas nosacījumos par dalību Eiropas Savienībā, tad Satversmes 68. panta ceturtais daļa būtu attiecīgi formulēta, nesaistot tautas nobalsošanas rīkošanu ar 50 deputātu gribu (parakstiem). Tāpat Saeima atzīmē, ka Satversmes 68. panta ceturtais daļa tiesības ierosināt tautas nobalsošanu piešķir nevis Saeimai kā valsts varas orgānam, bet gan noteiktam Saeimas deputātu skaitam kā tautas priekšstāvju grupai. Tātad deputāti kā tautas priekšstāvji šīs tiesības varot īstenot pēc sava ieskata, ja vien uzskata to par nepieciešamu un atbilstošu Latvijas tautas interesēm. Tādējādi varot secināt, ka tikai 50 Saeimas deputātu kompetencē esot izšķiršanās par to, vai faktiskie un tiesiskie apstākļi atzīstami par tādām būtiskām izmaiņām nosacījumos attiecībā uz Latvijas dalību Eiropas Savienībā, kuras ļautu Saeimai lemt par tautas nobalsošanas rīkošanu.

Turklāt Saeima norāda, ka atsevišķu noteikumu maiņa attiecībā uz dalību Eiropas Savienībā nav uzskatāma par būtiskām izmaiņām. ES kompetences paplašināšana kādā jautājumā neesot „būtiskas izmaiņas dalības nosacījumos”. Šis jautājums esot izlemjams, pamatojoties uz politiskās lietderības apsvērumiem. Tautas nobalsošana, kas paredzēta Satversmes 68. panta ceturtajā daļā, Saeimai esot jārīko vienīgi tad, ja tiek saņemts 50 deputātu parakstīts lēmuma projekts. Kamēr šāds projekts nav saņemts, Saeima kā valsts varas orgāns neesot tiesīga ar balsu vairākumu pieņemt lēmumu par tautas nobalsošanas rīkošanu sakarā ar būtiskām izmaiņām nosacījumos par dalību Eiropas Savienībā.

Iesniegtajās atbildēs Saeima informē, ka Latvijas dalība Eiropas Savienībā, kā arī izmaiņas šīs dalības nosacījumos vai ES institucionālajā uzbūvē vai kompetencē īstenojas uz starptautisko tiesību instrumentu – starptautisko līgumu pamata un šos līgumus slēdz ES dalībvalstis. Līdz ar to attiecīgais jautājums esot aplūkojams Satversmes 68. panta kontekstā.

Satversmes 68. pants pēc 2003. gada 8. maija grozījumiem paredzot divas procedūras, kādās Saeima apstiprina starptautiskos līgumus. Saskaņā ar Satversmes 68. panta pirmo daļu, kā arī ņemot vērā Satversmes 23. un 24. pantu, starptautiskos līgumus, kas nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, Saeima apstiprinot sēdē, ja tajā piedalās vismaz puse Saeimas locekļu, ar klātesošo deputātu absolūto balsu vairākumu. Savukārt gadījumos, kad starptautiskais līgums, kas nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, nolūkā stiprināt demokrātiju paredz arī daļēju Latvijas valsts institūciju kompetences deleģēšanu starptautiskām institūcijām, esot piemērojama Satversmes 68. panta otrā daļa. Proti, šādi starptautiskie līgumi apstiprināmi sēdē, kurā piedalās vismaz divas trešdaļas Saeimas locekļu, un to apstiprināšanai nepieciešams divu trešdaļu klātesošo deputātu balsu vairākums.

Papildus abām Satversmes 68. pantā ietvertajām procedūrām varot būt arī tādi gadījumi, kad piemērojama Satversmes 77. pantā noteiktā procedūra, proti, ja no starptautisko līgumu apstiprināšanas izrietētu obligāta grozījumu izdarīšana Satversmes 1., 2., 3., 4., 6. vai 77. pantā. Šādi grozījumi saskaņā ar Satversmes 77. pantu stātos spēkā tikai tad, ja būtu apstiprināti tautas nobalsošanā un par tiem būtu balsojusi vismaz puse no visiem balsstiesīgajiem.

Ikviens starptautisks līgums, kas nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, pirms tā apstiprināšanas Saeimā tiekot izvērtēts, lai noskaidrotu, kādā procedūrā tas apstiprināms, lai nodrošinātu to, ka šajā līgumā paredzētās starptautiskās saistības Latvija uzņemas Satversmē noteiktajā kārtībā. Vadošā valsts pārvaldes iestāde ārlietu nozarē esot Ārlietu ministrija, un saskaņā ar normatīvajiem aktiem tā iesniedzot atzinumus par starptautisko līgumu tiesiskumu, lai Ministru kabinets varētu lemt par to iesniegšanu Saeimai.

Taču līdztekus tam arī Saeima pati pēc tam, kad saņēmusi likumprojektu par kāda starptautiska līguma apstiprināšanu, izvērtējot, kādā procedūrā tas būtu apstiprināms. Tāpat Saeima vērtējot arī noslēgtā starptautiskā līguma lietderību un atbilstību Latvijas valsts interesēm. Šādas Saeimas tiesības paredzot Satversmes 68. pants.

Saeima uzsver, ka Satversmes 68. panta pirmajā un otrajā daļā, kā arī 77. pantā paredzētās procedūras esot automātiskas. Proti, ja tiek konstatēti šajās normās paredzēti noteiktu procedūru piemērošanas priekšnoteikumi, konkrētie jautājumi izlemjami tikai šajos Satversmes pantos paredzētajā kārtībā. Tāpat visos šādos gadījumos esot obligāti jāpārbauda, kādā kārtībā attiecīgais jautājums izlemjams. Savukārt Satversmes 68. panta ceturtā daļa paredzot fakultatīvu procedūru, proti, šīs procedūras izmantošana esot atkarīga no tā, vai Satversmes 68. panta ceturtajā daļā paredzētais subjekts pieprasa tās piemērošanu.

Izvērtēt jautājumu par to, vai LL paredz „būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā”, Saeimai būtu bijis pienākums tādā gadījumā, ja tiktu saņemts vismaz puses Saeimas locekļu pieprasījums par Satversmes 68. panta ceturtajā daļā paredzētās tautas nobalsošanas rīkošanu. To paredzot likuma „Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu” 11. panta ceturtā daļa, proti, „tautas nobalsošanu par būtiskām izmaiņām nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā Saeima ierosina, ja to pieprasa vismaz puse Saeimas locekļu”. Šādā gadījumā Saeimai vajadzētu pārliecināties ne vien par to, ka vismaz puse Saeimas locekļu pieprasa tautas nobalsošanas rīkošanu, bet arī par to, ka apspriežamais starptautiskais līgums patiešām paredz būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā.

Tāpat tiek atzīts, ka atbilstoši Satversmes 68. panta ceturtās daļas redakcijai „būtisku izmaiņu nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā” konstatēšana drīzāk ir politiskās lietderības jautājums. Taču neesot noliedzams arī tas, ka šim jēdzienam ir noteikts juridiskais saturs, kas ietekmējot Satversmes 68. panta ceturtās daļas piemērošanu.

Saeima arī izsaka šaubas par to, vai Pieteikuma iesniedzējiem šobrīd radies reāls Satversmē noteikto pamattiesību aizskārums. Pirmkārt, LL starptautisko

tiesību izpratnē neesot stājies spēkā un šobrīd attiecībā uz Pieteikuma iesniedzējiem nevarot radīt nekādas tiesiskas sekas. Otrkārt, pat tādā gadījumā, ja LL būtu stājies spēkā, no Satversmes 68. panta ceturtās daļas, tāpat kā no Satversmes 72. panta, neizrietot automātiskas subjektīvas publiskas tiesības piedalīties tautas nobalsošanā. Abu minēto normu juridiskā konstrukcija balstoties uz to, ka procedūras uzsākšanas kritērijs attiecīgi ir vienas vai vairāku amatpersonu pieprasījums, bez kura subjektīvas publiskas tiesības nerodas. Tāpēc Saeima arī lūdz izvērtēt, vai ir lietderīgi turpināt tiesvedību šajā lietā.

Vērtējot Pieteikuma iesniedzēju norādīto, Saeimas pārstāvis atzīst, ka lielākā daļa no mutvārdu paskaidrojumos izteiktajiem argumentiem attiecoties ne tik daudz uz LL trūkumiem vai iespējamiem tiesību ierobežojumiem, bet gan uz ES struktūru un Eiropas Kopienas pilnvarām, kādas tās tika radītas jau 1957. gadā. Būtībā Pieteikuma iesniedzēji apstrīdot Latvijas Republikas dalību Eiropas Savienībā.

Būtiski esot tas, ka laikā, kad Latvijas Republika iestājās Eiropas Savienībā, LK jau bija sagatavots un nodots dalībvalstīm apspriešanai. Līdz ar to arī LL apstiprināšanas tiesiskuma izvērtēšanu ietekmējot fakts, ka LK Saeima bija ratificējusi un ratifikācijas likuma tiesiskums nav ticis apstrīdēts. Faktiski Pieteikuma iesniedzēju iespējamais tiesību aizskārums varētu būt radies 2005. gadā ar LK ratifikāciju.

Vērtējot LL apstiprināšanu, maldīgi esot vērtēt apstrīdētā akta pieņemšanu tikai un vienīgi kontekstā ar to darbu, kādu veicis likumdevējs, un nemaz nevērtēt Ministru kabineta un ministriju veikto darbu.

Saeimas pārstāvis norādīja, ka suverenitātes samazinājumu Pieteikuma iesniedzēji pamatojot ar izmaiņām tiesībās uz izstāšanos no ES, kā arī ar būtiskām izmaiņām nosacījumos par dalību Eiropas Savienībā. Mūsdienās izpratne par suverenitāti esot būtiski mainījusies, un tās sākotnējā izpratne „šodien vairs neiztur kritiku”. Būtisku parametru suverenitātes definīcijā esot ieviesusi dalība Eiropas Savienībā, kā arī modernajā pasaulē valdošās starptautiskās tiesiskās attiecības. Kamēr dalībvalstis saglabājot tiesības pārtraukt šo ierobežoto neatkarību, izstājoties no ES, to suverenitāte nezūdot. Tātad „suverenitāte”

mūsdienās faktiski ietverot arī jēdzienu „pēdējā vārda tiesības”. LLES 50. pants viennozīmīgi nosakot, ka jebkura dalībvalsts var nolemt izstāties no ES saskaņā ar savām konstitucionālajām prasībām. Ņemot vērā tiesiskās, politiskās, ekonomiskās un sociālās saites, kādas izveidojušās starp Latvijas Republiku un ES, LLES 50. pantā noteiktais divu gadu termiņš esot samērīgs. Saistību nokārtošanu ar ES un tās institūcijām noteikti nevarot uzskatīt par suverenitātes ierobežojumu. Līdz ar to tautas suverenitāte ne vien netiekot ierobežota, bet gan – tieši pretēji – tiekot īstenota.

Eiropas Komisija nepārstāvēt Latviju kā dalībvalsti, bet īstenojot kādu no ES kopējām politikām. Arī komisārs nepārstāvēt Latvijas Republiku. Komisāram savā darbībā vajagot būt neitrālam, viņš atbildot par „kopēju tēmu loku” un neizvirzot savas piederības valsts identitāti par savas darbības prioritāti.

Ar LL tiekot samazināts Eiropas Parlamenta deputātu skaits no 785 uz 750. Tomēr Latvijai joprojām būšot deviņi pārstāvji, kā to nosaka arī šobrīd spēkā esošais regulējums.

Noraidot pārmetumu par demokrātijas samazināšanos, Saeima norāda, ka būtisks jauninājums esot ar LL ieviestā pilsoņu iniciatīva, kas ļaujot vienam miljonom ES dalībvalstu pilsoņu ierosināt likumdošanas aktu pieņemšanu.

Atbildot uz tiesas sēdē uzdotajiem jautājumiem, Saeimas pārstāvis norādīja, ka Latvijas Republika ar LL nenodošot ES nevienu tādu kompetenci, lai varētu uzskatīt, ka noticis Satversmes 2. panta satura grozījums. Līdz ar to valsts suverenitāte noteikti neesot ierobežota. Piemēram, arī ārējās un drošības politikas jomā ES joprojām nebūšot tiesību izteikties pretēji Latvijas Republikas viedoklim. Tāpat Eiropas prokuratūras izveidošana neskaršot Satversmes 2. pantu un prokuratūra viennozīmīgi palikšot katras dalībvalsts kompetences jautājums. Pēc LL stāšanās spēkā Satversmes tiesai joprojām palikšot tiesības vērtēt jautājumus, kas attiecas uz tautas suverenitātes apjomu un robežām. Savukārt jautājumus, kas skar ES līgumus, vērtēšot Eiropas Kopienų Tiesa.

Saeimas pienākums pirms katras tiesību normas pieņemšanas esot izvērtēt tās atbilstību Satversmes 1. un 2. pantam. Atbilstība minētajiem pantiem tiekot vērtēta ne tikai tad, kad deputāti Saeimas sēdē lemj par konkrēta likumprojekta

apstiprināšanu, bet arī tad, kad attiecīgais likumprojekts tiek izstrādāts un apspriests, piemēram, atbildīgajā ministrijā, Ministru kabinetā vai attiecīgajā Saeimas komisijā. Ja likumprojekta sagatavošanas laikā nav konstatējama tā neatbilstība Satversmes 1. un 2. pantam, tad neesot pamata arī piemērot Satversmes 77. pantu.

4. Pieaicinātā persona – Ministru kabinets – uzskata, ka Satversmes 101. pants neietverot „tiesības uz tautas nobalsošanu”. Šajā normā esot noteiktas tikai tiesības piedalīties tautas nobalsošanā. Proti, ja valsts Satversmē noteiktos gadījumos rīkojot tautas nobalsošanu, tad Satversmes 101. pants aizsargājot Latvijas pilsoņu tiesības tajā piedalīties. Konstitucionālā likumdevēja nodoms, pieņemot Satversmes 101. pantu, neesot bijis piešķirt Latvijas pilsoņiem tādas tiesības piedalīties valsts lietu kārtošanā, kuras nav paredzētas Satversmē un likumos. Tā kā Satversmes 101. pants neparedzot tiesības prasīt tautas nobalsošanu papildus Satversmē noteiktajai kārtībai, Ministru kabinets uzskatot, ka Satversmes 101. pantā noteikto pamattiesību aizskārums Pieteikuma iesniedzējiem nav radies.

Vērtējot, vai LL varētu aizskart Satversmes 2. pantā nostiprināto Latvijas suverenitāti un vai apstrīdētais akts nav pretrunā ar Satversmes 2. pantu, Ministru kabinets norāda, ka suverenitāte ir viena no svarīgākajiem un sarežģītākajiem konstitucionālajiem pamatjēdzieniem. Atsaucoties uz Kārli Dišleru, tiek norādīts, ka suverenitātes jēdziens ietverot valsts patstāvību iepretim citām valstīm un valsts neatkarību no jebkuras citas valsts. Tauta esot atzīstama par visas varas avotu, un tautas suverenitāte nozīmējot to pašu, ko valsts suverenitāte. Līdz ar to suverenitātes jēdziens uzsverot to, ka tautas, kuras izveidojušas savu valsti, ir politiski un juridiski neatkarīgas no citām valstīm.

Tautas suverenitāte tradicionālajā nozīmē esot ekskluzīvas tiesības pārvaldīt valsti. Tomēr mūsdienās vajagot ņemt vērā to, ka visas valstis ir gan politiski, gan ekonomiski savstarpēji „atkarīgas”. Līdz ar to Satversmes 2. pantā ietvertā suverenitātes jēdziena saturs kopš Satversmes pieņemšanas 1922. gadā esot mainījies. Starptautiskie līgumi un pieaugošā savstarpējā atkarība ierobežojot visu valstu suverenitātes tiesības. Šādos gadījumos varot runāt par kompetences

nodošanu starptautiskajām organizācijām. Līdz ar to izpratne par suverenitāti kā absolūtu, neierobežotu varu esot mainījusies. Mūsdienās absolūta valsts suverenitāte vienlaikus nozīmētu arī šīs valsts izolāciju.

Atsaucoties uz Satversmes grozījumu izstrādes darba grupas materiāliem un ziņojumiem, tiek norādīts, ka, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā, mūsu valsts suverenitāte neesot tikusi aizskarta. Iestāšanās Eiropas Savienībā gan modificējot Satversmes 2. pantā ietverto suverenitātes jēdzienu, bet nekādā gadījumā nenozīmējot tās zaudēšanu.

Nesot pamatots arī konstitucionālajā sūdzībā ietvertais arguments, ka LL ierobežojot dalībvalstu tiesības izstāties no ES. Pirms LL stāšanās spēkā izstāšanās kārtība bijusi vērtējama atbilstoši Vīnes konvencijas 56. pantam. Šādu kārtību esot izmantojusi Grenlande. Savukārt LLES 50. pants nosakot, ka dalībvalstīm ir tiesības vienpusēji izstāties no ES. Kaut arī minētās tiesības nebūšot izmantojamas tūlītēji, tomēr saskaņā ar LL dalībvalstij nebūšot nepieciešama arī citu dalībvalstu vai ES institūciju piekrišana. LL ieviešot ES tiesībās dalībvalsts izstāšanās procesa tiesisko risinājumu un paredzot detalizētu tā īstenošanas kārtību. LLES 50. pantā noteiktais divu gadu termiņš esot vērtējams kā pietiekami īss, ņemot vērā gan ES dalībvalstu skaitu, gan šīs organizācijas kompetenču loku un daudzpusējās tiesiskās attiecības, kas radušās starp dalībvalsti, kura izteikusi vēlmi izstāties, un pārējām dalībvalstīm.

Līdz ar to Ministru kabinets secina, ka LL neierobežojot un neatņemot Latvijai tiesības „teikt pēdējo vārdu”, bet, tieši otrādi, paredzot un nostiprinot šīs tiesības. LLES 50. panta regulējums nostiprinot ES dalībvalstu, arī Latvijas, suverenitāti. Tāpēc neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēju arguments, ka LL varētu aizskart Satversmes 2. pantā nostiprināto Latvijas suverenitāti. Tādējādi apstrīdētais akts neesot pretrunā ar Satversmes 2. pantu.

Vērtējot Satversmes 68. panta piemērošanu šajā lietā, Ministru kabinets piekrīt Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka no Satversmes 68. panta ceturtās daļas gramatiskās konstrukcijas nepārprotami izrietot secinājums, ka tādā gadījumā, ja vismaz puse Saeimas locekļu nav pieprasījuši tautas nobalsošanu par izmaiņām nosacījumos attiecībā uz dalību Eiropas Savienībā, tautas nobalsošana

nav rīkojama. Līdz ar to minētajā normā esot noteikts „neobligāts” referendums. Proti, norma atstājot Saeimas deputātu ziņā izvēli un viņiem esot ekskluzīvas tiesības izvērtēt, vai izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā ir „būtiskas”. Tikai tādā gadījumā, ja vismaz 50 Saeimas deputāti uzskata, ka izmaiņas ir būtiskas, un pieprasa sarīkot tautas nobalsošanu, šāda nobalsošana esot sarīkojama. Savukārt citām personām Satversmes 68. panta ceturtā daļa šādas tiesības neparedzot.

Ministru kabinets uzsver, ka Satversmes grozījumi, ar kuriem Satversmes 68. pants tika izteikts pašreizējā redakcijā, esot izdarīti nolūkā nodrošināt to, lai tautas nobalsošana tiktu rīkota nevis par jebkurām izmaiņām pamatlīgumos, bet tikai par pašiem svarīgākajiem Eiropas integrācijas jautājumiem. Jebkuri grozījumi ES pamatlīgumos esot svarīgi gan juridiski, gan politiski, tomēr ne visi grozījumi šajos pamatlīgumos esot uzskatāmi par „būtiskiem” Satversmes 68. panta ceturtās daļas izpratnē. Par „būtiskām” izmaiņām varētu uzskatīt tādas izmaiņas ES pamatlīgumos, kuru rezultātā ES konstitucionālā uzbūve mainītos tik ļoti, ka rastos pamats apšaubīt to, ka tauta atbalstīs Latvijas dalību būtiski mainītā Eiropas integrācijas formā.

LL piešķirot lielāku nozīmi Eiropas Parlamentam un nacionālajiem parlamentiem, efektīvizējot lēmumu pieņemšanu Padomē, plašāk izmantojot kvalificētā balsu vairākuma procedūru un paredzot izmaiņas ES institucionālajā sistēmā. Tātad LL mērķis neesot veidot tādu ES konstitucionālo uzbūvi vai integrācijas formu, kas pamatotos uz citiem, atšķirīgiem principiem. LL galvenais mērķis esot nodrošināt veiksmīgu paplašinātās ES funkcionēšanu, kā arī tālāku ES dalībvalstu integrāciju, ņemot vērā paplašinātās ES dalībvalstu dažādo savstarpējās integrācijas un ekonomiskās attīstības līmeni.

Ministru kabinets atzīst, ka LL teksts, lai gan neesot identisks ar LK tekstu, tomēr esot tam līdzīgs. Kaut arī LL Latvijai esot svarīgs, tomēr tas neesot uzskatāms par tik būtisku Satversmes 68. panta ceturtās daļas izpratnē, lai būtu nepieciešams rīkot tautas nobalsošanu.

Neesot pamatots arī konstitucionālajā sūdzībā ietvertais apgalvojums, ka LL paredzot „demokrātijas vājināšanas tendenci”. Tieši pretēji – viens no LL

mērķiem esot mazināt „demokrātijas deficītu” Eiropas Savienībā. Ministru kabinets norāda, ka ar jēdzienu „demokrātijas deficīts” Eiropas Savienībā saprotot „izpildvaras dominanti”, savukārt LL paredzot Eiropas Parlamentam ES tiesību aktu pieņemšanas procesā tikpat lielas tiesības kā Padomei aptuveni 40 jaunās jomās. Tāpat dalībvalstu parlamenti un arī Saeima pēc LL stāšanās spēkā iesaistīšoties ES lēmumu pieņemšanā jau to izstrādes procesa sākumā. Turklāt īpaši atzīmējama esot LLES 11. panta ceturtā daļa.

Tāpat neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēju viedoklis, ka lēmumi Padomē pārsvarā tiek pieņemti pēc konsensa principa. ES pamatlīgumos esot definēti gadījumi, kad Padomei lēmuma pieņemšanai vajadzīgs vienkāršs balsu vairākums, kvalificēts balsu vairākums vai vienprātība.

Ministru kabinets uzskata, ka ir jānodrošina līdzsvars starp Padomes spēju efektīvi darboties un katras dalībvalsts atsevišķo interešu ievērošanu. Divdesmit septiņu valstu savienībā neesot iespējams pieņemt lēmumus tikai pēc vienprātības principa. Kaut arī LL regulējums paplašinot tās jomas, kurās varēs izmantot kvalificētā balsu vairākuma procedūru, un šajās jomās pieļaujot arī tādu situāciju, ka tiek pieņemts kādai dalībvalstij neizdevīgs lēmums, tomēr šāds atsevišķas dalībvalsts interešu ierobežojums esot attaisnojams ar mērķi panākt efektīvu lēmumu pieņemšanu Padomē, pienācīgu ES funkcionēšanu un dalībvalstu sadarbību.

Demokrātiju ES nevājinot arī LL noteikums, ka ikvienai dalībvalstij vairs nebūs nepārtraukti strādājoša, tās izvirzīta komisāra. Jau Nicas līgumam pievienotais protokols paredzējis, ka paplašinātajā Eiropas Savienībā ar 27 dalībvalstīm komisāru skaits būs mazāks nekā dalībvalstu skaits.

Par nepamatotu esot atzīstams arī konstitucionālajā sūdzībā ietvertais arguments, ka LL tuvinot ES valstiskam veidojumam. Nododot ES noteiktas kompetences, valstis nezaudējot tradicionālos valstiskuma konstitutīvos elementus – pastāvīgos iedzīvotājus, noteiktu teritoriju, valdību, kā arī spēju stāties starptautiskās attiecībās ar citām valstīm. ES taču neesot „Eiropas tautas” socioloģiskā nozīmē ar vienotu valodu, identitāti, kultūru. ES iedzīvotāju sastāvu raksturojot liela daudzveidība. Arī ES pilsonība neesot autonoma, tā neaizstājot

dalībvalstu pilsonību. ES pilsoņi esot visi dalībvalstu pilsoņi, un dalībvalstīm esot tiesības noteikt pilsonības iegūšanas nosacījumus. Tāpat ES neesot savas teritorijas, neesot arī tiesību mainīt tās dalībvalstu teritoriju un tāpēc juridiski un faktiski turpinot pastāvēt dalībvalstu robežas.

Ministru kabinets uzsver, ka ES pamatlīgumos nav ietverts izvērsts un izsmelošs ES un dalībvalsts kompetenču uzskaitījums un savstarpējais sadalījums. Tomēr no ES primārajiem un atvasinātajiem tiesību aktiem, kā arī no Eiropas Kopienų Tiesas judikatūras tas izrietot un esot redzams.

Savukārt LL skaidri definējot ES kompetences un nosakot, kurās jomās pastāv ES ekskluzīvā kompetence, kurās – ES un dalībvalstu dalītā kompetence un kurās ES var veikt atbalsta darbības. LL paredzot, ka ES īsteno tikai tās kompetences, kuras tai piešķirtas ar līgumu. Tas neparedzot būtiskas izmaiņas kompetenču sadalē starp ES un dalībvalstīm salīdzinājumā ar pašreizējo situāciju. Līdz ar to ES neesot valsts un LL neparedzot tādas izmaiņas, kuru rezultātā ES kļūtu par valsti.

Ministru kabinets piekrīt konstitucionālajā sūdzībā norādītajam, ka ECTK neparedz, ka tai varētu pievienoties pārnacionālas organizācijas. Tāpēc ES pievienošanās ECTK būšot iespējama tikai pēc attiecīgu grozījumu spēkā stāšanās.

Tiesas sēdē Ministru kabineta pārstāve Inese Nikulceva norādīja, ka Satversmes 101.panta pirmajā daļā noteiktās tiesības piedalīties valsts darbā ietverot tikai tiesības piedalīties referendumos bez nepamatotiem ierobežojumiem, nevis tiesības pieprasīt referendumu rīkošanu. Satversmē esot noteikti seši tautas nobalsošanas veidi, un neviens no tiem neparedzot, ka pilsonis varētu pieprasīt, lai valstī tiktu sarīkota tautas nobalsošana. Līdz ar to Ministru kabinets uzskatot, ka šeit nav Pieteikuma iesniedzēju konstitucionālo tiesību aizskāruma.

Vērtējot Satversmes 2. pantu, vajagot ņemt vērā to, ka iestāšanās Eiropas Savienībā neskarot tautas suverenitāti un kompetences nodošana pārnacionālajām institūcijām esot savienojama ar suverenitāti. To apliecinot arī Satversmes 68. un 79. panta grozījumu izstrādes darba grupas pamatojums un Saeimas pārstāvja iesniegtie darba grupas sēžu protokoli.

Latvijā suverenitātes jēdziens lielā mērā tiekot saistīts ar „pēdējā vārda” tiesībām, un LL pirmo reizi ES tiesībās *expressis verbis* paredzot šādas tiesības. Bez tam vērā ņemama esot arī Eiropā atzītā tā saucamā kompetenču kompetences teorija. Proti, tik ilgi, kamēr dalībvalstīm paliek kompetence noteikt ES kompetences, nevarot runāt par suverenitātes zaudēšanu. LL šajā aspektā neko nemainot.

Nevarot piekrist Pieteikuma iesniedzēju argumentam, ka pēc LL spēkā stāšanās ES pildīšot visas kompetences, bet dalībvalstīm vairs nepalikšot nekādas kompetences. Jau pašlaik pastāvēt kompetenču sadale starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm un šis sadalījums izrietot no primārajiem un atvasinātajiem Eiropas tiesību aktiem, kā arī no Eiropas Kopienų Tiesas judikatūras. LL uzskaitot ekskluzīvās, dalītās un atbalstošās kompetences, kā arī nosakot, ka visas pārējās kompetences ir dalībvalstu pārziņā. LL neieviešot būtiskas izmaiņas kompetenču sadalē.

Ministru kabineta pārstāve uzskata: tā kā LL ne tekstuāli, ne pēc būtības negroza Satversmes 2. pantu, Satversmes 77. pantā regulētā tautas nobalsošana nebija rīkojama.

Satversmes 68. panta ceturtajā daļā esot paredzētas Saeimas deputātu ekskluzīvas tiesības nodot tautas nobalsošanai jautājumu par izmaiņām nosacījumos attiecībā uz Latvijas dalību Eiropas Savienībā. No Saeimas stenogrammām esot redzams, ka Saeimas deputāti šo jautājumu apsvēruši.

Ministru kabineta pārstāve norādīja uz Satversmes 68. panta ceturtajā daļā paredzēto, ka tautas nobalsošanai nododami jautājumi par būtiskām izmaiņām. ES konstitucionālā uzbūve neesot mainījusies, jo LL mērķis esot uzlabot un racionalizēt darbu paplašinātajā Eiropas Savienībā, nevis radīt jaunu, citādu Eiropas integrācijas formu. Arī 2003. gada 20. septembrī, kad Latvijā notika tautas nobalsošana par dalību Eiropas Savienībā, pašā Eiropas Savienībā jau notikušas debates par tās konstitucionālo nākotni un pilsoņi varējuši paredzēt izmaiņas.

Ministru kabineta pārstāve uzsvēra, ka apstrīdētais akts, ar ko apstiprināja LL, esot pieņemts saskaņā ar Satversmes 68. panta otro daļu. LL stiprinot

demokrātiju, jo viens no tā mērķiem esot arī mazināt Eiropas Savienībā tā saucamo demokrātijas deficītu. Uz to norādot apstāklis, ka pieaug Eiropas Parlamenta nozīme, ES lēmumu pieņemšanā tiek iesaistīti nacionālie parlamenti un ir noteikta viena miljona ES pilsoņu iniciatīva pieņemt ES tiesību aktus. Arī balsošanas kārtība Padomē neesot noteikta par labu ne mazajām, ne arī lielajām dalībvalstīm. Un neesot pamatots arī uzskats, ka mazo dalībvalstu ietekme kaut kādā veidā mazinātos.

Atbildot uz tiesas sēdē uzdotajiem jautājumiem, Ministru kabineta pārstāve norādīja: no Saeimas stenogrammām izrietot, ka deputāti bijuši informēti par to, ka, apstiprinot LL, iespējams, tiek skarta Satversmes 68. panta ceturtā daļa. „Tā kā viens no deputātiem uz to ir norādījis, tad ir pilnīgi skaidrs, ka visi deputāti to dzirdēja un apsvēra šo jautājumu – vai šis jautājums ir nododams tautas nobalsošanā vai ne.” Ja deputāti būtu uzskatījuši, ka ar apstrīdēto aktu tiek grozīts Satversmes 2. panta saturs, tad viņi nedrīkstētu pieņemt šo likumu.

LL esot ratificēts Saeimas sēdē, kurā piedalījās vismaz divas trešdaļas Saeimas deputātu, ar vismaz divu trešdaļu Saeimas deputātu vairākumu. Tas liecinot par to, ka apstrīdētais akts nav tāds pats kā visi pārējie likumi, kuri tiek pieņemti parastajā kārtībā ar balsu vairākumu un piedaloties deputātu vairākumam. Tomēr jāuzsverot arī tas, ka Satversmes tiesas likuma izpratnē „iet runa par likumu, jo Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei”.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – atzīst, ka Satversmes 101. pants paredz ļoti svarīgas tiesības, kas kalpo par demokrātiskas valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanas garantu. Taču šīs tiesības neesot absolūtas, jo Satversmes 101. pants ietverot nosacījumu „likumā paredzētā veidā”. Līdz ar to Satversme paredzot, ka šo tiesību izmantošanas veids ir nosakāms ar likumu, un pantā ietverto nosacījumu vajagot interpretēt, ņemot vērā likumos noteiktos ierobežojumus.

Tiesībsargs uzsver, ka tiesības piedalīties tautas nobalsošanā ir tikai vienas no tiesībām, kuras izriet no Satversmes 101.panta pirmās daļas. Tā kā tādu jautājumu risināšanu, kuri attiecas uz Latvijas dalību Eiropas Savienībā, regulējot

Satversmes 68. pants, esot jāvērtē šā panta nozīme konkrētajā gadījumā. Tā kā Satversmē iekļauts nosacījums, kas regulē Saeimas rīcību šajā situācijā, tad esot jāpiemēro Satversmes 68. panta nosacījumi. Ikviens Satversmē ietvertais formulējums un frāze esot pārdomāti, ņemot vērā to, ka Satversmes panti dažkārt tiek plaši interpretēti. Savukārt Satversmes 77. pants konkretizējot, kādos gadījumos ir obligāti jāorganizē tautas nobalsošana pat tad, ja to nepieprasa vismaz puse Saeimas deputātu.

LLES 50. panta otrā daļa paredzot, ka valstij, kura vēlas izstāties no ES, ir jāvienojas ar Eiropadomi un jānoslēdz līgums par izstāšanos. No šā panta otrajā daļā teiktā skaidri izrietot secinājums, ka tad, ja valsts nevar vienoties par izstāšanās līgumu, pēc diviem gadiem tā automātiski izstājas no ES. Tādējādi valsts nezaudējot „pēdējā vārda” tiesības un varot brīvi izstāties no ES. Valsts, kura ir ES dalībvalsts, ir uzņēmusies dažādas saistības, tāpēc esot saprotams, ka gadījumā, kad dalībvalsts grib no ES izstāties, ES ar to risina sarunas un noslēdz līgumu, lai paredzētu savas turpmākās attiecības ar šo valsti un kārtību, kādā tiks pārtrauktas līdzšinējās attiecības.

Ņemot vērā minēto, Tiesībsargs uzskata, ka LL negroza Satversmes 2. pantu un tādējādi šajā gadījumā nav piemērojams arī Satversmes 77. pants, jo valsts suverenitāti konkrētā izstāšanās kārtība neietekmē.

Attiecībā uz LL ieviesto izmaiņu būtiskumu esot jāņem vērā tas, ka konkrētajā gadījumā par to lemjot Saeima. Tāpēc neesot lietderīgi analizēt to, kas varētu tikt uzskatīts par būtiskām izmaiņām, jo, lai arī šim jēdzienam varētu piemērot vispārējas iezīmes, tomēr katra Saeimas deputāta viedoklis var būt atšķirīgs. Tikai deputātu kompetencē esot lemt gan par izmaiņu būtiskumu, gan arī par to, vai ierosināt tautas nobalsošanu par konkrēto jautājumu.

Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēju viedoklis, ka Satversmes 68. panta ceturtnā daļa jāinterpretē tādējādi, ka tā paredzētu Saeimai ierosināt tautas nobalsošanu, ja izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā ir būtiskas. Ja Satversmes izstrādātāji būtu vēlējušies Saeimai uzlikt šādu pienākumu, tad tas būtu ietverts minētajā pantā. Likumdevējam neesot bijis nodoma paredzēt Saeimai obligātu pienākumu ierosināt tautas nobalsošanu, ja

izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā ir būtiskas. Minēto apstiprinot arī tas, ka Satversmes 68. panta trešajā daļā paredzēta situācija, kurā Saeimai ir pienākums ierosināt tautas nobalsošanu. Tas apstiprinot, ka Satversmes izstrādātāji ar nolūku paredzēja Saeimai tikai tiesības, bet ne pienākumu lemt par to, vai ierosināt tautas nobalsošanu gadījumā, kad tiek veiktas būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā.

Tiesībsarga pārstāve Liene Lauceniece tiesas sēdē norādīja, ka Satversmes 101. pantā paredzētās tiesības kalpo par demokrātiskas valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanas garantu. Tomēr esot jāuzsver arī tas, ka šīs tiesības nav absolūtas, proti, pantā ietvertu tiesību izmantošanas veids ir nosakāms ar likumu.

Savukārt to jautājumu risināšanu, kuri attiecas uz Latvijas dalību Eiropas Savienībā, paredzot Satversmes 68. pants, līdz ar to esot jāvērtē šā panta nozīme konkrētajā gadījumā. Pretēji Pieteikuma iesniedzēju norādītajam Satversmes 68. panta ceturtnā daļa esot interpretējama tādējādi, ka tā paredz Saeimas deputātiem tiesības, bet ne pienākumu ierosināt tautas nobalsošanu, ja izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā ir būtiskas.

Vērtējot LLES 50. pantu, esot jāatzīst, ka tajā noteiktais divu gadu termiņš ir samērīgs un nav pat iedomājama tāda situācija, ka Latvijas Republika „varētu vienā dienā pateikt, ka viss, mēs izstājamies, un ar to arī izstāties”.

Ņemot vērā minēto, esot jāatzīst, ka apstrīdētais akts atbilst Satversmei un Satversmes 101. pantā noteiktās pamattiesības netiek pārkāptas.

6. Pieaicinātā persona – Biznesa augstskolas „Turība” Publisko tiesību katedras profesors, tiesību zinātņu doktors Aivars Endziņš – norādīja, ka suverenitāte nevar būt ierobežota vai kā citādi aprobežota, proti, „suverenitāte vai nu ir, vai viņas nav”. Atšķirībā, piemēram, no Vācijas Federatīvās Republikas, Latvijas Republika esot konsekventi gājusi citu ceļu, proti, paredzējusi, ka suverenitāte ir un tā saistāma ar pēdējā vārda tiesībām, kas ietvertas Satversmes 68. panta otrajā daļā. LK šādu regulējumu par izstāšanos no ES neesot ietvēris, savukārt LL to ietverot. Iespējamā izstāšanās no ES nevarētu tikt īstenota nekavējoties, jo būtu nepieciešams atrisināt daudz dažādu tiesisku jautājumu.

Ja vismaz 50 Saeimas deputāti uzskatītu, ka izmaiņas Latvijas dalības nosacījumos ir būtiskas, tad attiecīgais jautājums būtu nododams tautas nobalsošanai.

Satversmes 68. panta otrajā daļā minētā likuma pieņemšanas kārtība esot līdzīga tai kārtībai, kāda paredzēta Satversmes normu pieņemšanai. Tātad būtībā šie likumi pēc sava rakstura esot konstitucionāla ranga likumi, lai gan Latvijā šāda likumu hierarhija nepastāvēt.

Būtiskas atšķirības starp LK un LL neesot, tātad arī saistībā ar LL apstiprināšanu Satversmes 101. pantā noteiktās pamattiesības neesot aizskartas.

Atbildot uz tiesas sēdē uzdotajiem jautājumiem, A. Endziņš norādīja, ka Satversmes 68. panta ceturtajā daļā esot noteiktas deputātu tiesības, nevis pienākums nodot tautas nobalsošanai jautājumu par būtiskām izmaiņām nosacījumos attiecībā uz Latvijas Republikas dalību Eiropas Savienībā. Ja Saeima ar likumu akceptētu būtiskus grozījumus, kas aizskartu valsts suverenitāti, tad pret tādu likumu varētu vērsties viena desmitā daļa vēlētāju, iesniedzot attiecīgu likumprojektu.

Abstrakti atšķirt Satversmes 68. panta ceturtajā daļā minētos būtiskos grozījumus no Satversmes 2. panta grozījumiem neesot iespējams. Par Satversmes 2. panta grozījumiem varētu runāt tad, ja tiktu aizskarta tautas suverenitāte vai valsts neatkarība. Prasība par vismaz 50 Saeimas deputātu lūgumu nodot tautas nobalsošanai jautājumu par minētajiem būtiskajiem grozījumiem noteikta ar mērķi nepieļaut tautas nobalsošanu populistisku apsvērumu dēļ. Tautas nobalsošana nebūtu pieļaujama arī, piemēram, par kādas jaunas ES regulas vai direktīvas pieņemšanu.

Vērtējums par integrācijas pakāpi Eiropas Savienībā, kāda Latvijas Republikai būtu jāsasniedz, lai izmaiņas dalības nosacījumos tiktu uzskatītas par būtiskām, esot atkarīgs no Saeimas deputātiem un valdības. Cits jautājums esot par to, vai Latvijas Republikas pārstāvji ES institūcijās spēj pietiekami aizstāvēt valstij principiāli svarīgas pozīcijas.

Vērtējot lēmumu pieņemšanas kārtību Eiropas Savienībā, A. Endziņš uzver, ka LL noteiktā balsošanas kārtība nebūtu atzīstama par demokrātijas

ierobežojumu. Veto tiesību esamība faktiski bremzētu attīstību, jo tad katra valsts, neapšaubāmi, balstoties uz saviem ekonomiskajiem vai politiskajiem kritērijiem, mēģinātu atrisināt jebkuru jautājumu sev labvēlīgākā veidā.

7. Pieaicinātā persona – Juridiskās augstskolas prorektors, Lundas Universitātes doktorants Mārtiņš Mits – informēja tiesu, ka Satversmes 8. nodaļas projektā, kas tika izstrādāts jau 1996. gadā, Satversmes 101. panta iecere formulēta tādā veidā, ka ikvienam pilsonim ir tiesības piedalīties valsts pārvaldē. Šis termins tieši sasaucoties ar Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 21. panta formulējumu. Savukārt vēlāk Satversmes 8. nodaļas izstrādes komisija esot ieviesusi terminu „tiesības piedalīties valsts un pašvaldību lietu kārtīšanā”. Šis termins tieši sasaucoties ar Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. panta „a” daļu. Pamatojoties uz minētā pakta komentāriem, kā arī Saeimas sēžu stenogrammām, M. Mits secina, ka dalība tautas nobalsošanā ietilpst Satversmes 101. panta tvērumā kā viena, bet ne noteicošā forma, kādā var tikt īstenota līdzdalība valsts darbībā.

Vērtējot, vai šajā gadījumā iespējams runāt par tiesībām uz tautas nobalsošanu, vajagot ņemt vērā Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. pantu. Minētā norma paredzot atsevišķas personas tiesības piedalīties tajos procesos, kas nodrošina valsts lietu kārtīšanu. Tomēr tā neuzliekot dalībvalstīm pienākumu paredzēt jaunas iespējas attiecībā uz nobalsošanu. Šajā gadījumā Satversmes 101. pants esot jāvērtē kopsakarā ar citiem pantiem, proti, Satversmes 68. panta ceturto daļu un Satversmes 2. pantu.

Izmantojot gramatiskās un vēsturiskās interpretācijas metodi, esot jāsecina, ka Satversmes 68. panta ceturtajā daļā ir nostiprinātas deputātu tiesības, bet ne pienākums nodot tautas nobalsošanai attiecīgo jautājumu. Satversmes 101. panta ietvaros tiesības uz tautas nobalsošanu rastos, ja Satversmes 68. panta ceturtais daļas procedūras ietvaros tautas nobalsošanas rīkošanu pieprasītu 50 deputāti. Šajā gadījumā šāds pieprasījums nav iesniegts un jautājums nav nodots tautas nobalsošanai, taču neesot pamata uzskatīt, ka Satversmes 68. panta ceturtais daļa uzliktu deputātiem pienākumu to darīt.

Tomēr Satversmes 68. panta ceturtās daļas konstrukcija varot radīt nopietnas problēmas tādā gadījumā, ja politiskās izšķiršanās rezultātā netiek saņemts tautas akcepts leģitimitātei jautājumos, kuros tā būtu nepieciešama. Jāatceras, ka paralēli Satversmes 68. panta ceturtajā daļā paredzētajai procedūrai pastāv arī Satversmes 77. pantā paredzētā procedūra, kas uzliek par pienākumu nodot tautas nobalsošanai jautājumus par Satversmes 2. pantā ietvertā suverenitātes jēdziena satura grozīšanu.

Ar LL izdarītie grozījumi ES pamatlīgumos esot jāvērtē no Satversmes 2. panta viedokļa, nevis no 68. panta ceturtās daļas viedokļa. No suverenitātes jēdziena augstās abstrakcijas pakāpes izrietot secinājums, ka grozījumiem nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā jābūt būtiskiem pietiekami augstā pakāpē. Piemēram, tiem vajadzētu būt līdzvērtīgiem ar kompetences deleģējumu ES tobrīd, kad tika izņemts jautājums par Latvijas Republikas iestāšanos Eiropas Savienībā.

M. Mits uzsver, ka ar LL paredzētie grozījumi esot jāvērtē kopumā, piemēram, gadījumi, kad varbūt samazināsies Latvijas Republikas iespējas tieši ietekmēt ES institūciju lēmumus, esot jāsalīdzina ar tiem uzlabojumiem, kuru rezultātā palielināsies valsts tieša ietekme Eiropas Savienībā. Kā piemērs esot minama nacionālo parlamentu iespēja piemērot tā saucamo dzeltenās kartiņas procedūru.

LL ieviešot institucionālas izmaiņas ES ietvaros, kuras tomēr būtiski neietekmējot līdzšinējo izkārtojumu. Izmaiņu mērķis esot palielināt ES institūciju darbības efektivitāti. LL nerasniedzot tādu pakāpi, lai varētu runāt par jaunu kompetenču deleģēšanu ES, kas novestu pie suverenitātes sašaurināšanās Satversmes 2. panta izpratnē. Līdz ar to tiesības uz tautas nobalsošanu neizrietot ne no Satversmes 2. panta sasaitē ar Satversmes 101. pantu, ne no Satversmes 68. panta ceturtās daļas sasaitē ar Satversmes 101. pantu.

Atbildot uz tiesas sēdē uzdotajiem jautājumiem, M. Mits norādīja, ka ar LL paredzētās izmaiņas nosacījumos par dalību Eiropas Savienībā ir būtiskas Satversmes 68. panta ceturtās daļas ietvaros. Taču, tā kā šī kārtība esot noformulēta kā Saeimas deputātu tiesības, nevis pienākums, tas, ka deputāti savas

tiesības neizmanto, vēl automātiski nenozīmējot, ka noticis Satversmes pārkāpums.

Vērtējot Satversmes 2. panta ievērošanu, esot jāpatur prātā, ka, iestājoties Eiropas Savienībā, Latvijas Republika tai jau nodevusi konkrētas kompetences. Līdz ar to esot būtiski izvērtēt, vai, deleģējot jaunas kompetences, netiek sašaurināta, piemēram, Satversmes 2. pantā ietvertā suverenitātes jēdziena izpratne. No juridiskā viedokļa atsevišķi vajagot vērtēt šo kompetenču deleģēšanas gadījumu pretstatā iepriekšējam deleģējumam. Tomēr, iespējams, varot pienākt tāds brīdis, kad deleģētās kompetences būtu pienākums vērtēt to kopumā.

Jautājumi par Latvijas līdzdalības Eiropas Savienībā Satversmē esot noregulēti speciālajos pantos, bet jautājumā, kas attiektos uz tādu kompetenču deleģēšanu, kas skar Satversmes 2. pantā noteiktās suverenitātes kodolu, būtu jāpiemēro procedūra, kas noteikta Satversmes 79. panta pirmajā daļā.

8. Pieaicinātā persona – Oksfordas universitātes doktorants Mārtiņš Pāpārinskis – Satversmes tiesai iesniegtajos rakstveida paskaidrojumos norāda, ka, izvērtējot, vai apstrīdētais akts ir aizskāris Pieteikuma iesniedzēju tiesības, jāņem vērā Satversmes 101. panta pirmās daļas tvērums. Šaurākajā nozīmē minētā norma esot piemērojama tiesībām piedalīties notiekošos procesos, nevis tiesībām prasīt šādu procesu organizēšanu.

Savukārt plašākajā nozīmē Satversmes 101. pants esot piemērojams arī tiesībām prasīt noteiktu līdzdalības procesu noteikšanu, tajā skaitā arī konstitucionāli garantētajiem tautas nobalsošanas gadījumiem. Vārdi „likumā paredzētā veidā” nosakot Satversmes 101. pantā paredzēto tiesību apjomu un saturu, un minēto cilvēktiesību interpretācija tieši novestu pie līdzdalības procesus regulējošām normām. Lai gan indivīdi nevarētu prasīt jaunas līdzdalības procedūras radīšanu, viņi varētu prasīt pastāvošas procedūras piemērošanu. Pamatojoties uz šādu Satversmes 101. panta pirmās daļas interpretāciju, Pieteikuma iesniedzēji būtu tiesīgi lūgt Satversmes tiesu izvērtēt, vai noteikti normatīvie akti nav pretrunā ar konstitucionāli noteiktajām līdzdalības tiesībām.

M. Paparinskis norāda, ka Latvijas konstitucionālajā doktrīnā ir divas plaši atzītas tēzes, kas attiecas uz suverenitātes dabu. Pirmā no tām akcentējot, ka kopš Satversmes pieņemšanas ir notikušas fundamentālas, konceptuālas pārmaiņas valstu attiecībās ar starptautiskajām tiesībām, tādēļ noteiktos konstitucionālos ierobežojumus varot interpretēt moderni un niansēti. Savukārt otrā tēze norādot uz to, ka tiesības izstāties no ES ir galvenais (vai pat vienīgais) kritērijs secinājumam par suverenitātes aizskāruma trūkumu. Šo abu tēžu pamatotība pieaicinātās personas viedoklī tiek apšaubīta, jo tās neesot acīmredzamas.

Saistībā ar Satversmes 2. pantā ietvertā jēdziena „suverenitāte” saturu M. Paparinskis norāda, ka esot nepieciešams izvērtēt, kurā brīdī suverenitātes izmantošana starptautisko saistību radīšanai sasniedz tādu pakāpi, ka ir nepieciešama konstitucionāla procedūra šīs izmantošanas leģitimēšanai nacionālo tiesību sistēmā.

Analizējot minētos jautājumus, pirmkārt, varētu vērtēt attiecīgās starptautiskās organizācijas raksturu. Kompetenču nodošana demokrātiskas un tiesiskas valstis apvienojošai organizācijai būtu vērtējama pavisam citādi nekā to pašu kompetenču nodošana autoritāru valstu savienībai. Otrkārt, varētu vērtēt starptautiskajai organizācijai nodotās kompetences apjomu. Līdzīgām starptautiskajām organizācijām nododama kompetence ekonomikas, drošības un ārlietu jomā varētu nozīmēt atšķirīgu ietekmi no suverenitātes viedokļa. Treškārt, varētu vērtēt starptautiskās organizācijas institucionālo struktūru, tās atsevišķo institūciju leģitimācijas kārtību un kompetences.

Savukārt tiesībām izstāties no kādas starptautiskās organizācijas, proti, „pēdējā vārda tiesībām”, nevarot tikt piešķirta noteicošā loma Satversmes 2. panta satura izvērtēšanā, jo īpaši tāpēc, ka Latvijas konstitucionālā sistēma balstoties uz „atvērtās valsts” modeli attiecībā pret starptautiskajām tiesībām un organizācijām. Tādējādi suverenitātes izvērtēšanā daudz svarīgāka esot nevis „pēdējā vārda tiesība”, bet „pirmā vārda tiesība” – leģitimitātes akcepts un kompetenci realizējošās organizācijas mērķi, raksturs, uzbūve, rīcības dinamika, vērtības, kā arī valsts un tās pilsoņu iespēja ietekmēt kompetences realizēšanas procesus. Izvērtējot suverenitātes grozīšanu no demokrātijas viedokļa, vajagot

izdarīt secinājumus attiecībā uz pilsoņu iespējām ietekmēt starptautisko institūciju darbību, kā arī tiesiskumu un cilvēktiesību ievērošanu.

Satversmes 68. panta ceturtās daļas gramatiskā interpretācija ļaujot secināt, ka tajos gadījumos, kad izmaiņas sasniedz objektīvi nosakāmo „būtisko izmaiņu” līmeni, vismaz pusei Saeimas locekļu ir tiesības pieprasīt tautas nobalsošanu. Sistēmiskā interpretācija apstiprinot „būtisko izmaiņu” objektīvo un Saeimas pieprasījuma fakultatīvo raksturu. Līdz ar to šābrīža formulējumā „būtiskas izmaiņas nosacījumos” nenovedot tieši pie pienākuma organizēt tautas nobalsošanu, bet tikai radot tiesības vismaz pusei Saeimas deputātu to pieprasīt.

„Būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā” tieši nenorādot uz kritērijiem, kas jāņem vērā nosacījumu izmaiņas vērtēšanā. Nosacījumu izmaiņa varot novest pie lielākas vai mazākas Latvijas ietekmes likumdošanas procesā, lielākas vai mazākas Latvijas pilsoņu ietekmes ES darbībā, lielākas vai mazākas cilvēktiesību aizsardzības, ES kompetences dažādās jomās un citām izmaiņām. Interpretējot šo normu sistēmiski, esot pieļaujams to vērtēt kopsakarā ar Satversmes 68. panta otro daļu.

Nepamatots esot Pieteikuma iesniedzēju arguments, ka LL tuvinot ES valstiska veidojuma statusam. ES neprasot, lai tā tiktu uzskatīta par valsti, tādēļ apstāklis, ka valstis tai nodevušas noteiktu kompetenci, nebūt nenozīmējot, ka tā kļūst par valsti. Arī norāde uz ES potenciālo pievienošanos ECTK nenozīmējot, ka ES būtu valsts. Pats pievienošanās fakts neesot nekas neparasts, jo jau šobrīd Eiropas Kopiena esot daudzu starptautisko līgumu dalībniece.

Vērtējot tiesisko regulējumu, kas noteic dalībvalstu iespējas izstāties no ES, vajagot ņemt vērā to, ka līdz šim nepastāvēja skaidras tiesības vienpusēji izstāties no ES. Turpretim pēc LL stāšanās spēkā LLES 50. pants šādas tiesības paredzēšot *expressis verbis*.

M. Paporinskis atzīst, ka LL paredz daudz tādu izmaiņu ES darbībā, kas vērstas uz vēstures gaitā izveidoto sarežģīto procedūru un institūciju vienkāršošanu. Grozījumi neesot tādi, kas radītu jaunu, revolucionāru kārtību, ko nebūtu bijis iespējams paredzēt sākotnējā, respektīvi, iestāšanās brīdī. Izvērtējot

visas izmaiņas kopumā, neesot pamata uzskatīt, ka tās suverēnās tiesības izlietotu tik lielā mērā, lai grozītu Satversmes 2. pantā ietverto suverenitātes jēdzienu.

Vienlaikus M. Paporinskis uzskata, ka LL ietekme ir pietiekami ievērojama, lai būtu uzskatāma par būtiskām izmaiņām nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā. Tā kā Satversmes 68. panta ceturtās daļas tiesiskais sastāvs neesot izpildīts, Pieteikuma iesniedzējiem neesot radušās tiesības pieprasīt tautas nobalsošanas rīkošanu un viņu pamattiesības neesot prettiesiski aizskartas.

Secinājumu daļa

I

9. Lieta ir ierosināta par iespējamu Satversmes 101. pantā nostiprināto pamattiesību uz līdzdalību valsts darbībā pārkāpumu. Satversmes 101. panta pirmā daļa noteic: „Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.”

Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka ar LL apstiprināšanas procedūru esot pārkāptas Satversmes 101. pantā noteiktās tiesības, jo viņiem liegta iespēja piedalīties tautas nobalsošanā par LL atbilstoši Satversmes 77. pantam kopsakarā ar 2. pantu, vai arī, ja Satversmes tiesa neatzīšot Satversmes 2. un 77. panta pārkāpumu, tad esot pārkāpta Satversmes 68. panta ceturtā daļa.

Lai konstatētu, vai noticis Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību pārkāpums, jāizvērtē, vai lieta ir piekritīga skatīšanai Satversmes tiesā un kādas ir prasījuma robežas.

10. Latvija pievienojās ES 2004. gada 1. maijā. Tautas nobalsošana par Latvijas Republikas iestāšanos Eiropas Savienībā notika 2003. gada 30. septembrī. Tajā piedalījās 1 010 467 balsstiesīgie Latvijas Republikas pilsoņi, un 676 700 no viņiem savu balsi atdeva „par” Latvijas Republikas iestāšanos Eiropas Savienībā (sk. *Latvijas Republikas Centrālās vēlēšanu komisijas 2003. gada 6. oktobra lēmumu Nr. 20 „Par tautas nobalsošanas par Latvijas dalību Eiropas Savienībā rezultātiem”*. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. gada 7. oktobris, Nr. 38). Tādējādi lēmums par Latvijas dalību Eiropas Savienībā tika pieņemts, un Latvijas dalība Eiropas Savienībā tautas nobalsošanā tika izlemta

saskaņā ar Satversmes 68. panta trešās daļas noteikumiem un Satversmes 79. panta otrās daļas prasībām.

10.1. Laikā, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā, tās darbību reglamentēja Līgums par Eiropas Savienību (turpmāk – LES), Līgums par Eiropas Kopienas dibināšanu (turpmāk – LEK), kā arī Līgums, ar kuru nodibināta Eiropas Atomenerģijas Kopiena (turpmāk – Eiratom). Šajos līgumos pēdējie grozījumi tika izdarīti ar Nicas līgumu, kas stājās spēkā 2003. gada 1. februārī. Turklāt tobrīd jau bija uzsākti LK sagatavošanas darbi.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2002. gada 14. februāra rīkojumu Nr. 85 „Par Latvijas valdības pārstāvja un viņa vietnieka iecelšanu dalībai Lākenas Eiropas Savienības Padomes izveidotajā Konventā” un Ministru kabineta 2002. gada 24. decembra rīkojumu Nr. 714 „Par Latvijas valdības pārstāvja un viņa vietnieka iecelšanu dalībai Lākenas Eiropas Savienības Padomes Konventā” dalībai Eiropas Konventā, kas izstrādāja LK, tika norīkoti valdības pārstāvji un viņu vietnieki.

Ar Saeimas 2002. gada 28. decembra paziņojumu Eiropas Konventa darbā iesaistījās arī četri Saeimas pārstāvji: divi pastāvīgie pārstāvji un divi pastāvīgo pārstāvju aizvietotāji.

Lai izvērtētu LK projektu un sagatavotu Latvijas nacionālo pozīciju starpvaldību konferencei, Ārlietu ministrija saskaņā ar Ministru kabineta 2003. gada 3. jūnija noteikumiem Nr. 286 „Pagaidu kārtība, kādā tiek koordinēta Latvijas nacionālo pozīciju Eiropas Savienības jautājumos izstrāde, apstiprināšana un pārstāvēšana” izveidoja starpinstitūciju darba grupu. Ņemot vērā kompetento institūciju sniegtos atzinumus, ES institūciju un citu ES dalībvalstu viedokļus, darba grupa sagatavoja priekšlikumus par Latvijas nacionālo pozīciju starpvaldību konferencei.

10.2. LK tika parakstīts 2004. gada 29. oktobrī Romā, Itālijā. Saeima 2005. gada 2. jūnijā ratificēja LK, pieņemot likumu „Par Līgumu par Konstitūciju Eiropai”. LK pamatmērķis bija radīt tādu ES pamatlīgumu, kas spētu nodrošināt optimālu un efektīvu ES, kā arī tās institūciju funkcionēšanu sakarā ar jaunu dalībvalstu pievienošanos.

Saeima 2008. gada 3. aprīlī pieņēma likumu „Par likuma “Par Līgumu par Konstitūciju Eiropai” atzīšanu par spēku zaudējušu”. Minētais likums citastarp tika pieņemts tāpēc, ka 2005. gada 29. maijā Francijas un 2005. gada 1. jūnijā Nīderlandes pilsoņi tautas nobalsošanā noraidīja LK un ES dalībvalstis vienojās par jaunu līgumu grozījumu izstrādi (*sk. likuma „Par likuma “Par Līgumu par Konstitūciju Eiropai” atzīšanu par spēku zaudējušu” anotāciju: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/367449605F4DFA1DC2257401002B5DAA?OpenDocument>*).

LK Saeimā tika ratificēts un vēlāk atzīts par spēku zaudējušu Satversmes 68. panta otrās daļas otrajā teikumā noteiktajā procedūrā. Proti, abi likumi tika pieņemti Saeimas sēdēs, kurās piedalījās vismaz divas trešdaļas Saeimas locekļu, un ar divu trešdaļu klātesošo Saeimas deputātu balsu vairākumu.

Ne likuma „Par Līgumu par Konstitūciju Eiropai”, ne likuma „Par likuma “Par Līgumu par Konstitūciju Eiropai” atzīšanu par spēku zaudējušu” atbilstība Satversmei nav tikusi apstrīdēta.

10.3. LL dalībvalstu pārstāvji parakstīja Eiropadomē 2007. gada 13. decembrī. Pretēji LK, kas tika pieņemts kā jauns un patstāvīgs līgums, kas pilnībā aizstāj spēkā esošo līgumus, LL tika apstiprināts kā grozījumi spēkā esošajos LES un LEK. Līdz ar to LL atšķirībā no LK nav uzskatāms par jaunu starptautisko līgumu, bet par spēkā esošo līgumu grozījumiem Vīnes konvencijas 36. panta izpratnē. Saskaņā ar minētā panta otro daļu ikviena valsts piedalās līguma grozījumu izstrādē un apstiprināšanā. Tas nozīmē, ka ar LL netiek radīts konceptuāli jauns tiesību subjekts [*sk.: Dougan M. The Treaty of Lisbon 2007: Winning Minds, Not Hearts (2008) 45 Common Market Law Review 617, pp. 622 – 624*].

Lietā ir apstrīdēta LL ratifikācijas atbilstība Satversmes 101. panta pirmajai daļai, un attiecīgi lieta ir ierosināta tikai par šo atbilstību. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēju argumenti, kas attiecas uz procesu, kura rezultātā Latvijas Republika iestājās Eiropas Savienībā, kā arī uz likuma „Par Līgumu par Konstitūciju Eiropai” tiesiskumu, ir ārpus prasījuma un netiks vērtēti.

Vienlaikus tiesa atzīst, ka LL vai cita tiesisko seku ziņā tam pielīdzināma ES tiesību akta izvērtējumu citā lietā varētu ietekmēt, piemēram, tas, ka izrādītos – minēto aktu piemērošanas rezultātā rodas Satversmes normu pārkāpumi. Proti, vai nu piemērojot pieteikumā neminētas normas, vai arī grozot ES pamatlīgumu piemērošanas praksi Vīnes konvencijas 31. panta trešās daļas „b” apakšpunkta izpratnē, tiek skartas Satversmē nostiprinātās tiesības.

Konkrētās lietas ietvaros tiesai jāizvērtē tās normas, kas groza šobrīd spēkā esošās līgumu normas, kā arī normas, kas ir jaunas vai izslēdz šobrīd spēkā esošās normas.

10.4. Apstrīdētais akts tika pieņemts Satversmes 68. panta otrās daļas otrajā teikumā noteiktajā kārtībā. Proti, kārtībā, kāda Satversmē paredzēta starptautisku līgumu slēgšanai tādos gadījumos, kad Latvija nolūkā stiprināt demokrātiju deleģē daļu no valsts institūciju kompetences starptautiskām institūcijām.

Ar 2003. gada 8. maija grozījumiem Satversmes 68. pantā ir paredzēts, ka starptautiskos līgumus, kuros nolūkā stiprināt demokrātiju starptautiskajām institūcijām tiek deleģēta daļa no valsts institūciju kompetences, Saeima var apstiprināt sēdēs, kurās piedalās vismaz divas trešdaļas Saeimas locekļu, un šādu līgumu apstiprināšanai nepieciešams divu trešdaļu klātesošo deputātu balsu vairākums. Līdz ar to konstitucionāla ranga aktus var pieņemt tikai Satversmē noteiktajos gadījumos (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 56.3. punktu*).

Likumus, kuri tiek pieņemti Satversmes 68. panta otrās daļas otrajā teikumā noteiktajā kārtībā, pieņem tas pats subjekts – Saeima – un tādā pašā kārtībā, kādā tiek izdarīti grozījumi tajos Satversmes pantos, kuri nav atzīstami par Latvijas Republikas konstitucionālo pamatu. Tas, ka minētie likumi saskaņā ar Saeimas kārtības ruļļa 114. panta otrās daļas 3. punktu tiek pieņemti divos, nevis trijos lasījumos, izriet no tā, ka starptautiskie līgumi atbilstoši to raksturam tiek apstiprināti parlamentā, neizdarot nekādus grozījumus to tekstā. Likumdevējs šādu līgumu var tikai ratificēt vai noraidīt. Likumdevēja lēmums ratificēt starptautisko līgumu nozīmē valsts piekrišanu būt saistītai ar konkrēto starptautisko vienošanos.

Saskaņā ar Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei. Interpretējot minētajās normās lietoto terminu „likums”, jāņem vērā, ka likumdevēja mērķis, izveidojot Satversmes tiesu, visupirms bija radīt efektīvu mehānismu Satversmes normu prioritātes aizsardzībai. Pretrunā ar šo mērķi būtu pieņēmums, ka Satversmes tiesa nevar izskatīt tādu likumu pieņemšanas kārtības atbilstību Satversmei, kuri pieņemti, balstoties uz Satversmes 68. panta otrās daļas otro teikumu, proti, izvērtēt to, vai Saeima, pieņemot šīs normas, nav pārkāpusi to pieņemšanas procesuālo kārtību (*sk. Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2003. gada 11. novembra lēmumus par atteikšanos ierosināt lietu. Pieteikumu reģistrācijas Nr. 119 – 123*).

11. Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis L. Liepa lūdza izbeigt tiesvedību lietā, norādot, ka:

1) LL starptautiski nav stājies spēkā. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējiem neesot radies pamattiesību aizskārums;

2) Pieteikuma iesniedzēji neesot izmantojuši vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Pamatojoties uz Satversmes tiesas kolēģijas 2007. gada 26. aprīļa lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu pēc privātpersonas pieteikuma, arī šajā gadījumā būtu jāatzīst, ka Pieteikuma iesniedzēju tiesības uz līdzdalību un viedokļa paušanu varētu būt aizskartas, ja viņi būtu izmantojuši Satversmes 78. pantā paredzētās tiesības iesniegt likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu par LL apstiprināšanu tautas nobalsošanā;

3) sūdzība, ko konstitucionālās kontroles institūcijai iesniedz persona, kuras nolūks nav aizsargāt savas subjektīvās konstitucionālā līmenī garantētās pamattiesības, ir traktējama kā *actio popularis*. Šajā gadījumā konstitucionālā sūdzība esot vērsta drīzāk uz vispārējās kārtības un likumdevēja prestiža aizsargāšanu nekā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju konkrētu pamattiesību aizskārumu novēršanu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 20. – 22. lpp.*).

11.1. Satversmes tiesa, izvērtējot Saeimas pārstāvja minēto argumentu, ka lieta būtu izbeidzama, jo LL vēl nav stājies spēkā, atzīst, ka lietā nav strīda par to,

vai LL vai kāda tā norma tieši skar vai ierobežo Pieteikuma iesniedzēju tiesības vai tiesiskās intereses. Pieteikuma iesniedzēji apšaubā LL apstiprināšanas procedūras atbilstību Satversmei. Arī tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēji vairākkārt norādīja, ka viņi apstrīd nevis LL, bet gan tā apstiprināšanas kārtības satversmību. Proti, viņi lūdz Satversmes tiesu pārbaudīt, vai Saeima LL apstiprināšanai ir pamatoti piemērojusi Satversmes 68. panta otrajā daļā noteikto procedūru vai tomēr šāda līguma apstiprināšanai būtu nepieciešams rīkot Satversmes 79. panta pirmajā vai otrajā daļā minēto tautas nobalsošanu, kurā Pieteikuma iesniedzējiem būtu tiesības piedalīties.

Līdz ar to apstāklis, ka LL nav stājies spēkā starptautiskajās tiesībās, nevar būt par pamatu atteikumam izvērtēt tā apstiprināšanas kārtības atbilstību Satversmei.

Tāpat jāņem vērā tas, ka Satversmes tiesas uzdevums, no vienas puses, ir gādāt par Satversmes kā valsts augstākā likuma pilnīgu tiesisko aizsardzību, bet, no otras puses, Satversmes tiesai tai noteiktās kompetences ietvaros ir arī pienākums nodrošināt to, lai Latvijas Republika savas starptautiskās saistības uzņemtos Satversmē noteiktajā kārtībā. Proti, Satversmes tiesai ir pienākums nodrošināt Satversmes pārkumu, vienlaikus gādājot par to, lai *post factum*, proti, pēc konkrētā starptautiskā līguma spēkā stāšanās, nevarētu tikt apšaubīta procedūra, kādā valsts uzņēmusies noteiktas starptautiskās saistības.

11.2. Izvērtējot, vai minētajā kolēģijas 2007. gada 26. aprīļa lēmumā norādītais ir piemērojams šai lietai, Satversmes tiesa atzīst, ka kolēģija, izlemjot, vai konkrēts pieteikums ir piekritīgs izskatīšanai Satversmes tiesā, vadās tikai no pieteikumā minētajiem argumentiem. Kolēģijas lēmumā norādītā Satversmes tiesas likumā noteiktā procesuālā jautājuma interpretācija pamatā attiecas uz konkrētu gadījumu.

2007. gada 26. aprīlī Satversmes tiesā pēc divdesmit viena Saeimas deputāta pieteikuma tika ierosināta lieta par tā paša tiesību akta satversmību, pret kuru vērsās arī privātpersona. Pieteikumu parakstījušie deputāti atzīstami par vienu pieteicēju, kura procesuālās tiesības salīdzinājumā ar privātpersonas procesuālajām tiesībām ir plašākas. Šāda atšķirība galvenokārt attiecas uz likumā

noteikto privātpersonas pienākumu pamatot savu pamattiesību aizskārumu. Procesuālās ekonomijas principam pretēja būtu tāda tiesas prakse, ka paralēli tiktu skatītas vairākas lietas, kurās tiktu vērtēta identisku aktu satversmība, bet pieteicēju procesuālo tiesību apjoms būtu atšķirīgs.

Šajā lietā neviens subjekts, pēc kura pieteikuma Satversmes tiesa varētu veikt tiesību normas (akta) abstrakto kontroli, tiesā nav vērsies. Satversmes tiesas uzdevums atbilstoši tās kompetencei ir nodrošināt tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiktu novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiskā spēka tiesību normām (aktiem), kā arī dot savu vērtējumu konstitucionāli nozīmīgos jautājumos. Tādējādi šajā lietā Satversmes tiesai nav pamata izbeigt tiesvedību pirms lietas izskatīšanas pēc būtības.

11.3. Arguments par to, ka Pieteikuma iesniedzēju sūdzība uzskatāma par *actio popularis* un viņu tiesības nav aizskartas, ir izvērtējams kontekstā ar Satversmes 101. panta pirmās daļas tvēruma noskaidrošanu lietas ietvaros. Izskatot lietas par atsevišķu pamattiesību pārkāpumiem, to īpašā rakstura dēļ ir nepieciešams apvienot aizskāruma konstatējumu ar lietas izskatīšanu pēc būtības. Kaut arī Satversmes tiesas likums to neparedz, Satversmes tiesa secina, ka pastāv atsevišķas pamattiesības, kuru iespējamā pārkāpuma izvērtējums prasa lietas skatīšanu pēc būtības. Šādu kārtību paredz, piemēram, ECTK 29. panta trešā daļa (sk., piemēram: *Kovach v. Ukraine, Application no. 39424/02, Judgment of 7 February 2008, para 44; Blumberga v. Latvia, Application no. 70930/01, Judgment of 14 October 2008, para 61*). Šajā lietā Pieteikuma iesniedzēji citastarp ir norādījuši uz Latvijas Republikas tiesību sistēmai vispārsvērīgu Satversmes pantu satura iespējamu grozīšanu līdz ar LL ratifikāciju.

Ņemot vērā minēto, kā arī to, ka tautas tiesības piedalīties valstiski nozīmīgu lēmumu pieņemšanā atzīstamas par būtiskām pamattiesībām, Satversmes tiesai ir pienākums sniegt iespējami plašāko izvērtējumu tam, vai nav pārkāptas Pieteikuma iesniedzēju pamattiesības, un izskatīt lietu pēc būtības.

Līdz ar to apstāklis, ka LL vēl nav stājies spēkā, kā arī Satversmes tiesas kolēģijas lēmums par atteikšanos ierosināt lietu saistībā ar citu pieteikumu

nevar būt par pamatu tam, lai Satversmes tiesa izbeigtu tiesvedību šajā lietā un nevērtētu apstrīdētā akta pieņemšanas kārtības atbilstību Satversmei. Satversmes tiesa ir tiesīga izskatīt jautājumu par to, vai LL, ar kuru groza LES un LEK, ir ratificēts Satversmē noteiktajā kārtībā, ievērojot Satversmē ietvertās prasības par tautas nobalsošanu.

II

12. Satversmes 101. pants paredz tiesības, kas kalpo par demokrātiskas iekārtas pastāvēšanas garantu un ir vērstas uz valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanu. Taču šīs tiesības nav absolūtas, jo Satversmes 101. pants ietver nosacījumu “likumā paredzētā veidā”. Līdz ar to Satversme noteic, ka šo tiesību izmantošanas veids nosakāms ar likumu (*sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1. punktu*).

13. Satversmes 101. panta saturs noskaidrojams ciešā sasaistē ar Satversmes 89. pantu, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Interpretējot Satversmi un Latvijas starptautiskās saistības, jāmeklē tāds risinājums, kas nodrošinātu to harmoniju (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu*). Līdz ar to starptautiskās tiesības un to piemērošanas prakse var kalpot par līdzekli Satversmē noteikto tiesību normu un principu satura noskaidrošanai.

13.1. ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. panta „a” punkts noteic, ka „katram pilsonim, neraugoties ne uz kādām [pakta] 2. pantā minētajām atšķirībām un bez nepamatotiem ierobežojumiem, jābūt tiesībām un iespējai [...] piedalīties valsts lietu kārtošā gan tieši, gan ar brīvi izraudzītu pārstāvju starpniecību”.

ANO Cilvēktiesību komiteja 25. Vispārējā komentārā ir norādījusi, ka „veids, kādā individuāli pilsoņi var realizēt 25. pantā paredzētās tiesības uz līdzdalību valsts darbā, ir jāparedz konstitūcijā un citos likumos” [*General Comment No. 25: The right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service (Art. 25): 12/07/96. CCPR/C/21/Rev.1/Add. 7, para 5*].

Minimālais standarts, ko nosaka 25. panta „a” punkts, ir tāds, ka valsts varai jābalstās uz tautas suverenitātes principu. Proti, valdība ir atbildīga tautas priekšā, un tauta kontrolē valdību. Veids, kādā šīs tiesības īstenot tautas suverenitāti tiek strukturētas, ir atkarīgs no attiecīgās valsts politiskās sistēmas. Pakts nenosaka konkrētu demokrātijas modeli, un valstīm šai ziņā ir atstāta plaša rīcības brīvība (sk.: *M. Nowak, UN Covenant on Civil and Political Rights. CCPR Commentary, Kehl and Arlington, VA: N.P.Engel, 1993, p. 441, 453*). Šādu pieeju apstiprina arī ANO Cilvēktiesību komitejas prakse (sk.: *Communication No. 205/1986:Canada. 03/12/91. CCPR/C/43/D/205/1986, para 6*).

Tautas nobalsošanas institūts acīmredzami atbilst mūsdienu izpratnei par valsts lietu kārtšanu „tiešā veidā”. ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. panta „a” punktā ietvertās tiesības ir saistītas ar 1. pantā ietvertajām pašnoteikšanās tiesībām, taču atšķiras no tām. Saskaņā ar 1. pantu tauta brīvi nosaka savu politisko statusu un izvēlas konstitūcijas vai pārvaldes formu. Savukārt 25. pants paredz atsevišķas personas tiesības piedalīties tajos procesos, kas nodrošina „valsts lietu kārtšanu” [sk.: *General Comment No.25: The right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service (Art. 25): 12/07/96. CCPR/C/21/Rev.1/Add.7 para 2*]. Varas izkārtojumu un veidu, kādā pilsoņi īsteno savas tiesības piedalīties „valsts lietu kārtšanā”, nosaka Satversme un likumi.

13.2. Saeimas atbildes rakstā ir atzīts, ka Satversmes 101. panta pirmā daļa ietver sevī plašu jautājumu loku un no visiem šiem jautājumiem tikai viens attiecas uz pilsoņu līdzdalību tautas nobalsošanā. Satversmes 101. pants nenosaka nedz gadījumus, kad rīkojama tautas nobalsošana, nedz arī personas, kas ir tiesīgas piedalīties tautas nobalsošanā. Šos gadījumus nosaka citas Satversmes normas, piemēram, 48., 68., 72., 73., 77. un 78. pants (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 58. lpp.*). Arī Tiesībsargs ir atzinis, ka tiesības piedalīties tautas nobalsošanā ir tikai vienas no tiesībām, kas izriet no Satversmes 101. panta pirmās daļas (sk. *lietas materiālu 2. sēj. 45. lpp.*).

Satversmes tiesa atzīst, ka, Satversmes 101. panta pirmās daļas vārdi „piedalīties valsts darbā” ir saprotami arī kā tiesības piedalīties tautas

nobalsošanā. Nav pamata uzskatīt, ka Satversmes 101. panta pirmā daļa būtu interpretējama tādējādi, ka tā attiektos tikai uz tiesībām piedalīties jau notiekošos procesos, proti, būtu piemērojama tikai tādos gadījumos, kad iespējamais cilvēktiesību pārkāpums varētu būt radies jau notiekošas tautas nobalsošanas laikā. Satversmes 101. panta izstrādāšanas materiāli neliecina, ka likumdevējs būtu vēlējis ar šo normu aptvert tikai privātpersonu tiesības uz līdzdalību jau notiekošās darbībās (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 74. – 146. lpp.*). M. Mits, ņemot vērā Satversmes 101. panta izstrādāšanas materiālus un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos norādīto, pamatoti vērta tiesas uzmanību uz to, ka līdzdalība valsts darbībā var izpausties tiešā vai netiešā veidā un ar minēto Satversmes normu tiek aptvertas abas šīs līdzdalības formas (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 118. un 119. lpp.*).

13.3. Satversmes 101. panta pirmā daļa ir piemērojama arī tiesībām prasīt tautas nobalsošanu, ja tā *expressis verbis* paredzēta Satversmē vai likumā un prasība attiecas uz konstitucionāli garantētajiem tautas nobalsošanas gadījumiem. Privātpersona, pamatojoties uz Satversmes 101. pantu, var prasīt konstitucionāli paredzētas tautas nobalsošanas procedūras piemērošanu vai arī lūgt izvērtēt, vai konkrēta likuma pieņemšana nav pretrunā ar konstitucionāli noteiktajām līdzdalības tiesībām. Taču referendums (tautas nobalsošana) nevar notikt, ja konstitūcija vai normatīvais akts sasaistē ar konstitūciju neparedz tā rīkošanu. Tas attiecas, piemēram, uz gadījumiem, kad attiecīgā jautājuma izlemšana ir parlamenta ekskluzīvā kompetencē [*sk.: Code of Good Practice on Referendums, adopted by the Council for Democratic Elections at its 19th meeting, Venice, 16 December 2006, and the European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) at its 70th plenary session, Venice, 16 – 17 March 2007, Study No. 371/2006, CDL-AD (2007)008, Strasbourg, 19 March 2007, p.11*]. Tādējādi privātpersonas nevar prasīt normatīvajos aktos neregulētas, bet sev vēlamas līdzdalības procedūras radīšanu (*sk. M. Papisinska atzinumu lietas materiālu 3. sēj. 44. lpp.*).

Konkrētajā lietā Pieteikuma iesniedzēji ir norādījuši uz divām Satversmes normām, kas paredz pilntiesīgo Latvijas Republikas pilsoņu tiesības piedalīties tautas nobalsošanā. Līdz ar to nav šaubu, ka prasījums ir balstīts uz normām, kas paredz atsevišķu jautājumu nodošanu tautas nobalsošanai, un Pieteikuma iesniedzēji neprasa Satversmi papildināt ar jaunām normām vai arī atcelt kādas spēkā esošas Satversmes normas.

Lai izvērtētu, vai Pieteikuma iesniedzēju pamattiesības, ņemot vērā LL apstiprināšanas kārtību, ir pārkāptas, jākonstatē, vai šādas tiesības Pieteikuma iesniedzējiem vispār ir atbilstoši Satversmes 101. pantam kopsakarā ar Satversmes 2. pantu. Ja Satversmes tiesa konstatēs, ka minētajā veidā Pieteikuma iesniedzēju tiesības nav pārkāptas, tad jāizvērtē, vai tiesību pārkāpums varētu būt radies interpretējot kopsakarā Satversmes 101. pantu ar Satversmes 68. panta ceturto daļu.

Pieteikuma iesniedzējiem ir tiesības lūgt Satversmes tiesu pārbaudīt, vai Saeima, pieņemot apstrīdēto aktu, pamatoti to nenodeva Satversmes 77. panta vai 68. panta ceturtajā daļā noteiktajai tautas nobalsošanai.

III

14. Satversmes 2. pants noteic, ka Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai. Šajā Satversmes normā formulēts tautas suverenitātes princips (*sk. Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 1. sēdes 1921. gada 20. septembrī stenogrammu*). Atbilstoši tautas suverenitātes principam Latvijas tauta ir vienīgais valsts suverēnās varas subjekts.

Lai gan Satversme sadala varu starp Latvijas pilsoņu kopumu un Saeimu, tā tomēr garantē Latvijas tautas ekskluzīvās tiesības rīkoties ar Satversmes fundamentālajām normām, proti, atcelt konstitūciju vai noteikt jaunu konstitucionālo iekārtu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 31.1. punktu*). Pirmkārt, atbilstoši Satversmes 78. pantam Latvijas Republikas pilsoņu kopums var pieņemt Satversmes grozījumu projektu. Otrkārt, saskaņā ar Satversmes 77. pantu tikai pilsoņu kopums var grozīt Satversmes 1., 2., 3., 4., 6. un 77. pantu. Satversmes 77. pantā

minētās normas „ir paši svarīgākie mūsu Satversmes panti, bez kuru grozīšanas vai atcelšanas nevar tikt grozīts mūsu valsts iekārtas republikāniski demokrātiskais raksturs. Šie Satversmes panti tāpēc nodoti pašas tautas apsardzībai, – viņi var tikt grozīti ne citādi, kā uz vispārējā tautas nobalsošanā (obligatoriskā referendumā) pašas tautas izteiktu vēlēšanos” (*Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A. Gulbis, 1930, 110. lpp.*). Tādējādi Saeima nevar ignorēt tautas tiesības piedalīties lēmumu pieņemšanā, kuras izriet no Satversmes 2. panta nosacījumiem.

Lai konstatētu, vai šajā lietā radies Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību pārkāpums, Satversmes tiesai ir pienākums izvērtēt, vai Pieteikuma iesniedzējiem bija „likumā noteiktās” tiesības piedalīties valsts darbā, proti, tiesības piedalīties tautas nobalsošanā saskaņā ar Satversmes 77. pantu.

15. Visupirms Satversmes tiesai ir jākonstatē, vai, pieņemot apstrīdēto aktu, Satversmes 2. pants vispār varēja tikt grozīts un, ja šāda iespēja pastāv, vai konkrētajā gadījumā šādi grozījumi ir notikuši.

15.1. Savā pieteikumā, pieteikuma precizējumos, kā arī tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēji puda viedokli, ka Satversmes 2. pants var tikt grozīts arī tādā veidā, ka netiek izdarīti grozījumi tā tekstā.

Satversmes 1., 2. un 3. pants noteic Latvijas valsts iekārtas pamatprincipus. Šie pamatprincipi formulēti abstraktu un konceptuālu aksiomu formā, un minētie panti nesatur atsauces uz to grozīšanas vai īstenošanas procedūrām. Šādu procedūru noteikšana ir citās Satversmes nodaļās izkārtoto pantu uzdevums. Satversmes tiesa savā praksē jau atzinusi, ka ir iespējams pieņemt tādus likumus, tostarp likumus par starptautisko līgumu ratifikāciju, kuri aizskar Satversmes 1. un 2. pantā noteikto, un ka referenduma nerīkošana šādā gadījumā saskaņā ar Satversmes 77. pantu ir antikonstitucionāla (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 secinājumu daļas 28.4. un 42.3. punktu*).

15.2. Saeimas pārstāvis atzina, ka šāds Pieteikuma iesniedzēju viedoklis ir pareizs, norādot, ka „Saeima arī neiebilst, ka Satversmes 2. panta izmaiņas nav tikai un vienīgi gramatiskas, tās var būt arī kontekstuālas, tātad tās var būt arī

saistībā ar citiem tiesību aktiem, ar kuriem suverenitāte varētu būt grozīta vai suverenitātes apjoms varētu būt ietekmēts” (*Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 4. sēj. 55. lpp.*).

Šādam Saeimas pārstāvja viedoklim pievienojās arī Ministru kabineta pārstāve, atzīstot, ka „var piekrist Pieteikuma iesniedzējiem par to, ka [Satversmes] 77. pants būtu jāpieņem arī tad, ja [Satversmes] 2. pants būtu grozīts nevis tekstuāli, bet pēc būtības” (*Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 4. sēj. 83. lpp.*).

Līdz ar to var secināt, ka lietā nav strīda par to, vai Satversmes 2. pants var tikt grozīts, neizdarot tekstuālus pārgrozījumus tieši pašā pantā, bet šādus pārgrozījumus ietverot citos aktos.

Tādējādi Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai apstrīdētā akta pieņemšanas rezultātā tiek skarts Satversmes 2. pantā ietvertais tautas suverenitātes princips un vai pēc apstrīdētā akta pieņemšanas to bija nepieciešams apstiprināt Satversmes 77. pantā noteiktajā tautas nobalsošanā.

16. Gan savā pieteikumā, gan pieteikuma precizējumos, gan tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēji uzturēja atšķirīgus prasījumus attiecībā uz tām LL normām, kas, iespējams, rada Satversmes 2. panta pārkāpumu. Lai izvērtētu Satversmes 2. panta iespējamo pārkāpumu, Satversmes tiesai jāanalizē attiecīgās LL normas, uz kurām atsaucās Pieteikuma iesniedzēji.

16.1. Pieteikuma iesniedzēju pamatarguments ir saistīts ar ierobežotajām tiesībām izstāties no ES. Sākotnēji Pieteikuma iesniedzēji norādīja uz to, ka tautas „pēdējā vārda” tiesības nozīmējot tiesības izstāties no ES nekavējoties, jo, „ja reiz šāds eventuāls paziņojums par izstāšanos ir ticis izteikts, tad tam noteikti ir kāds nopietns pamats, kas tautai, neskatoties uz neapmierinātību, ir jāpacieš vēl divus gadus” (*Pieteikuma iesniedzēju konstitucionālās sūdzības precizējumi lietas materiālu 3. sēj. 74. lpp.*). Tāpat Pieteikuma iesniedzēji norādīja, ka Latvija nevarēšot piedalīties sarunās par izstāšanās līgumu.

Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēji savu nostāju mainīja, atzīstot, ka, viņuprāt, ne vienmēr izstāšanās būs iespējama bez šā divu gadu termiņa, jo valstij būs radušās ļoti daudzas blakus saistības, kas savukārt arī radīs zināmas sekas.

Turklāt izstāšanās gadījumā neesot skaidrs, cik lielā mērā Latvija var atjaunot to stāvokli, kāds bijis, tai iestājoties Eiropas Savienībā (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 39. lpp.). Taču Pieteikuma iesniedzēji nekonkretizēja veidu un pakāpi, kādā būtu iespējams atjaunot 2004. gada stāvokli, un nepaskaidroja arī to, kādas savstarpējas Latvijas un ES darbības būtu nepieciešamas šāda stāvokļa tūlītējai atjaunošanai, apejot prasību pēc savstarpējas vienošanās panākšanas.

LLES 50. pants noteic:

„1. Jebkura dalībvalsts var nolemt izstāties no Savienības saskaņā ar savām konstitucionālajām prasībām.

2. Dalībvalsts, kura nolemj izstāties, par savu nodomu paziņo Eiropadomei. Ievērojot Eiropadomes paustās nostādnes, Savienība risina sarunas un noslēdz līgumu ar šo valsti, nosakot tās izstāšanās kārtību un ņemot vērā tās turpmākās attiecības ar Savienību. Par šo līgumu veic sarunas saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 218. panta 3. punktu. To noslēdz Padome ar kvalificētu balsu vairākumu, saņemusi Eiropas Parlamenta piekrišanu.

3. Līgumi attiecīgai valstij vairs nav saistoši no dienas, kad stājas spēkā izstāšanās līgums, vai, ja tāds nav noslēgts, divus gadus pēc 2. punktā minētā paziņojuma, ja vien Eiropadome, vienojoties ar attiecīgo dalībvalsti, vienprātīgi nenolemj šo laikposmu pagarināt.

4. Piemērojot 2. un 3. punktu, Eiropadomes vai Padomes loceklis no tās dalībvalsts, kura izstājas, nepiedalās nedz Eiropadomes vai Padomes pārrunās, nedz lēmumu pieņemšanā attiecībā uz šo valsti.

Kvalificēto vairākumu nosaka saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 238. panta 3. punkta b) apakšpunktu.

5. Ja valsts, kura ir izstājusies no Savienības, lūdz atkārtotu pievienošanos, uz tās lūgumu attiecas 49. pantā minētā procedūra.”

16.2. Citētais LLES pants ir jauna norma, jo iepriekš kārtība, kādā dalībvalsts var izstāties no ES, pamatlīgumos nebija regulēta. Izvērtējusi šo pantu, Satversmes tiesa uzskata, ka Pieteikuma iesniedzēju argumenti par izstāšanās procedūru nav atzīstami par pamatotiem triju iemeslu dēļ.

Pirmkārt, izstāšanās tiesību regulējums nav tautas suverenitātes ierobežojums, jo jau šobrīd Vīnes konvencijas 54. panta „b” punkts nosaka izstāšanās procedūru no starptautiskā līguma. Minētā LLES norma ir uzskatāma par *lex specialis* attiecībā pret Vīnes konvencijas 54. panta „b” apakšpunktu, kas paredz, ka līguma darbības pārtraukšana vai dalībnieka izstāšanās no tā var notikt jebkurā laikā ar visu dalībnieku piekrišanu pēc konsultēšanās ar citām līgumslēdzējām valstīm. Turklāt LL nosaka plašākas garantijas nekā vispārējās starptautiskās tiesības. Saskaņā ar LLES 50. panta trešo daļu valstij ir tiesības izstāties no ES pēc divu gadu termiņa, pat ja tā nav panākusi vienošanos ar citām valstīm. Savukārt saskaņā ar LLES 50. panta otro daļu izstāšanās gadījumā nav nepieciešama visu dalībvalstu piekrišana, jo izstāšanās līgums tiek noslēgts, ja Padome lēmumu par to pieņēmusi ar kvalificēto balsu vairākumu.

Otrkārt, Pieteikuma iesniedzēji maldīgi uzskata, ka LLES 50. pants liedz Latvijai piedalīties izstāšanās nosacījumu izstrādē. Minētais pants paredz tikai to, ka Latvijas pārstāvji nepiedalās sarunās ES pusē. Taču Latvija saglabā savas tiesības kā patstāvīga līgumslēdzēja puse. Satversmes tiesa norāda, ka šajā kontekstā divu gadu termiņš Latvijai ir būtisks, lai tā nodrošinātu pēc iespējas saudzējošāku izstāšanās kārtību, ievērojot gan valsts, gan arī tās pilsoņu tiesības un likumīgās intereses, kuras viņi būs izmantojuši, kamēr Latvija bija ES dalībvalsts.

Līdz ar to ir ne tikai vēlams, bet pat nepieciešams noteikts termiņš, kurā varētu panākt kompromisu attiecībā uz tām personām, kas attiecīgā brīdī izmanto kādas no ES pamatbrīvībām, piemēram, personām, kas likumīgi uzturas un strādā citās ES dalībvalstīs vai arī ir noslēgušas vienošanās par preču piegādi vai saņemšanu, pakalpojumu sniegšanu, arī kvalifikāciju atzīšanu, vai sava uzņēmuma filiāļu darbību, kā arī izmantojušas tiesības citās pasaules valstīs, ar kurām ES ir noslēgtas īpašas vienošanās, un kuras šīs personas zaudētu Latvijas izstāšanās gadījumā.

Treškārt, divu gadu termiņš pats par sevi neierobežo Latvijas iespēju izstāties no ES, jo LLES 50. panta trešā daļa neizslēdz to, ka vienošanās par izstāšanos var tikt panākta ātrāk. Var piekrist arī Tiesībsarga pārstāves tiesas sēdē norādītajam,

ka minētajā pantā noteiktais divu gadu termiņš esot samērīgs (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 96. lpp.*).

LLS 50. pants, kas paredz dalībvalstu tiesības izstāties no ES, negroza Satversmes 2. panta saturu.

16.3. Pieteikuma iesniedzēji arī norādīja, ka ES pakāpeniski pārtop par valstisku veidojumu vai federālu valsti un ka līdz ar LL spēkā stāšanos tikšot izveidota Eiropas tauta (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 79. un 85. lpp.*).

Satversmes tiesa nepiekrīt šiem Pieteikuma iesniedzēju argumentiem.

Pirmkārt, saskaņā ar starptautisko tiesību pamatprincipiem, kas nosaka valstu veidošanos, ir nepieciešams, lai tiktu izvirzīts konkrēts prasījums par valsts veidošanu, nepārkāpjot valstu teritoriālo integritāti un ievērojot nacionālos konstitucionālos nosacījumus. Tas nozīmētu, ka visu ES dalībvalstu iedzīvotājiem, izmantojot pašnoteikšanās tiesības, šāds prasījums būtu jāizvirza atbilstoši katras valsts konstitucionāliem nosacījumiem.

Tautu pašnoteikšanās principa saturā ietilpst trīs elementi: pašnolemšanās tiesības, pašorganizēšanās tiesības un pašvaldīšanas tiesības.

Tautas pašnolemšanās tiesības kā pašnoteikšanās principa elements nozīmē tautas tiesības brīvi un patstāvīgi lemt par savu politisko statusu, pievienojoties kādai citai valstij uz autonomijas pamatiem vai arī atdaloties no citas valsts un dibinot savu patstāvīgu valsti saskaņā ar nacionālo tiesību normām.

Tautas pašorganizēšanās tiesības ir tiesības brīvi un patstāvīgi noteikt savas valsts iekārtu konstitūcijā, kas pieņemta tautas nobalsošanā vai satversmes sapulcē.

Tautas pašvaldīšanas tiesības ir tiesības īstenot valsts varu saskaņā ar konstitūcijas noteikumiem (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 18.1. punktu*).

LL neietver nevienu tādu normu, kas apliecinātu ES vēlmi pārtapt par valsti, un ES dalībvalstu iedzīvotāji nav prasījuši iespēju izmantot savas tiesības uz pašnoteikšanos ES ietvaros. Ne apstrīdētais akts, ne arī LL neietver pat netiešas norādes uz šādu prasījumu par pašnoteikšanās tiesībām.

Tieši pretēji – LLES *expressis verbis* norāda uz dalībvalstu identitātes un suverenitātes respektēšanu, kas ir uzsvērtā vēl vairāk nekā spēkā esošajos līgumos. LLES 4.panta otrā daļa noteic, ka ES respektē dalībvalstu vienlīdzību, kā arī nacionālo identitāti, kas raksturīga to politiskajām un konstitucionālajām pamatstrukturām, tostarp reģionālajām un vietējām pašvaldībām. ES ievēro valstu galvenās funkcijas, tostarp valsts teritoriālās integritātes nodrošināšanu, likumības un kārtības uzturēšanu, kā arī valsts drošības aizsargāšanu. Šīs funkcijas paliek katras dalībvalsts pārziņā. Minētā norma garantē, ka arī turpmāk pastāvēs valstis un to konstitucionālās pamatstruktūras, kā arī to vērtības, principi un pamattiesības, kas nedrīkst zust līdz ar pārnacionālas organizācijas nostiprināšanos.

Dalībvalstu nacionālā identitāte ir būtiska ES pamatvērtība, kas, ietverta līgumos, rada juridiskas sekas. ES īsteno savas kompetences nevis paužot viena suverēna gribu, bet drīzāk balstoties uz dažādu iesaistīto valstu varas kopīgu īstenošanu. To apstiprina arī LLES 1. pants, kas paredz, ka dalībvalstis kopīgi nodibina ES un nodod tai kompetences, lai sasniegtu savus kopīgos mērķus. ES ir uzskatāma nevis par valstij analogisku veidojumu, bet par jaunas formas politisko un tiesisko kārtību [sk.: A. Von Bogdandy, *Doctrine of Principles. In: European Integration – The New German Scholarship, J.H.H. Weiler, A. von Bogdandy (ed.), Jean Monnet Working Paper Series 9/03.1. NYU School of Law, New York 2003, 1 – 50, p. 10, 12*].

Otrkārt, saskaņā ar LLES 48. pantu, tāpat kā saskaņā ar līdz šim spēkā esošo LES 48.pantu, grozījumus pamatlīgumos var izdarīt, ja tam piekrīt visas valstis saskaņā ar savām konstitucionālajām prasībām, ja nepieciešams, panākot kompromisu par izņēmumiem līdzdalības nosacījumos. Līdz ar to Latvijas tauta nezaudē savas tiesības tieši vai ar leģitimētu pārstāvju starpniecību iebilst pret Eiropas Savienībā paredzētajām pārmaiņām, tajā skaitā tām, kas neatbilst Satversmei. ES institūciju loma līgumu grozīšanas procedūrā nav izšķiroša. ES institūcijām nav galīgā lēmuma pieņemšanas tiesību, bet ir tikai iniciatīva ierosināt līgumu pārskatīšanu. Tā ir būtiska uz starptautiskajām tiesībām balstītas organizācijas iezīme. Ar to ES atšķiras no federācijas. Federatīvās valstīs

galvenokārt federālās institūcijas ir tās, ka pieņem grozījumus konstitūcijā. Pat ja federāciju pavalstīm (piemēram, zemēm, štatiem, kantoniem) ir tiesības piedalīties konstitucionālo grozījumu izstrādes procesā, nav nepieciešama visu pavalstu piekrišana, lai grozījumi stātos spēkā.

Treškārt, argumentējot savu viedokli par Eiropas tautas veidošanu, Pieteikuma iesniedzēji atsaucās uz Pamattiesību hartu (turpmāk – Harta) un LLES 9. pantu. Satversmes tiesa secina, ka ne no LLES teksta, ne no Hartas šāds secinājums neizriet. LLES preambulā vairākkārt lietota norāde uz visu Eiropas tautu interesēm. Arī turpmākajā LLES tekstā kā viens no ES pamatzdevumiem ir uzsvērtā nepieciešamība vairot tautu nevis tautas, labklājību (*sk.: piemēram, LLES 3. pantu*). Hartas preambulā, uz kuru atsaucās Pieteikuma iesniedzēji, *expressis verbis* ir noteikts, ka Eiropas tautas, nevis tauta, veidojot ciešāku savstarpēju savienību, vēlas kopīgi baudīt mierīgu nākotni, kas būtu balstīta uz kopīgām vērtībām. Pieteikuma iesniedzēju norādītais LLES 9. pants nav uzskatāms par jaunu normu. Tas burtiski atkārto šobrīd spēkā esošo LEK 17. pantu, kas paredz ES pilsoņa statusa piešķiršanu personām, kuras ieguvušas pilsonību atbilstoši dalībvalstu pilsonības likumiem. Pie tam ES dalībvalstīm ir tāda rīcības brīvība, ka tās var pievienot līgumiem deklarācijas, kas noteic, kuras personas uzskatāmas par ES pilsoņiem ES līmenī. Līgumā šis pants tika iekļauts jau 1992. gadā līdz ar Māstrihtas līguma grozījumiem. Tomēr dalībvalstīm, kas pievienojušas līgumam deklarāciju, ir jāievēro pienākumi, kas izriet no ECTK (*sk.: European Court of Human Rights Case of Matthews v. The United Kingdom, Application no. 24833/94, 18 February 1999; Case C-145/04 Kingdom of Spain v. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland [2006] ECR I-7917*).

Līdz ar to Satversmes tiesai nav pamata secināt, ka līdz ar LL spēkā stāšanos notiktu ES tuvināšanās valstiskam veidojumam vai ka ar LL tiktu izveidota Eiropas tauta.

17. Lai izvērtētu, pēc Pieteikuma iesniedzēju domām, nozīmīgākos grozījumus, ko ievieš LL, tos nevar skatīt atrauti citu no cita, bet jāņem vērā to kopums, kā arī tiesību un pienākumu līdzsvars, kas tiek sasniegts Eiropas Savienībā. Satversmes tiesa atzīst, ka Latvijas valsts balstās uz tādām

pamatvērtībām, kas citastarp ietver pamattiesības un pamatbrīvības, demokrātiju, valsts un tautas suverenitāti, varas dalīšanu un likuma varu. Šīs vērtības valstij ir pienākums garantēt, un tās nevar aizskart ar grozījumiem Satversmē, kuri ieviesti tikai ar likumu. Tādējādi kompetenču nodošana nevar sniegties tiktāl, ka tā pārkāptu uz likuma varu un pamattiesībām balstītas neatkarīgas, suverēnas un demokrātiskas republikas pamatus. Tāpat tā nevar ietekmēt pilsoņu tiesības lemt par demokrātiskai valstij būtiskiem jautājumiem.

Satversmes 2. panta izpratne ietver ne tikai „pēdējā vārda tiesības”, bet arī pienākumu izvērtēt starptautiskas organizācijas darbības nosacījumus kā tādus. Daudz svarīgāka šajā kontekstā šķiet „pirmā vārda tiesība” – leģitīmais akcepts suverenitātes realizēšanai noteiktā veidā, proti, kompetenci realizējošās organizācijas mērķis, raksturs, uzbūve, kā arī valsts un tās pilsoņu iespēja ietekmēt kompetences realizēšanas procesus. Tādējādi ir nepieciešams izvērtēt, kurā brīdī suverenitātes izmantošana starptautisko saistību radīšanai sasniedz to pakāpi, kad nepieciešama konstitucionāla procedūra šīs izmantošanas leģitimēšanai nacionālo tiesību sistēmā (*sk. M. Paparinska viedokļa 7. un 10. lpp. lietas materiālu 3. sēj. 47., 48. un 50. lpp.*).

Jau pirms Otrā pasaules kara starptautiskajās tiesībās, analizējot tiesiskās sekas, kas rodas, valstij uzņemoties starptautiskas saistības, suverenitāte tika vērtēta drīzāk kā suverēno tiesību izmantošana, nevis kā to ierobežošana. Pastāvīgā Starptautiskā tiesa nepiekrīta viedoklim, ka jebkura tāda līguma noslēgšana, atbilstoši kuram valsts apņemas veikt noteiktu darbību vai atturēties no noteiktas darbības veikšanas, nozīmētu šīs valsts atteikšanos no savas suverenitātes. Tomēr tiesības uzņemties starptautiskus pienākumus ir valsts suverenitātes elements. Pastāvīgā Starptautiskā tiesa ir norādījusi: „Tiesa neuzskata, ka tāda līguma noslēgšana, ar kuru valsts uzņemas veikt vai atturēties veikt noteiktas darbības, būtu atsacīšanās no suverenitātes. Nav šaubu, ka jebkura konvencija, kas uzliek šāda veida pienākumus, uzliek ierobežojumus valsts suverēno tiesību izmantošanai tajā ziņā, ka prasa tās izmantot noteiktā veidā. Bet tiesības uzņemties starptautiskas saistības ir tieši daļa no valsts suverenitātes” (*Affaire du Vapeur „Wimbledon”, CPJI Ser A 01 15, 1923, 25*). Analizējot valstu

un starptautisko organizāciju savstarpējās attiecības, ir atzīts, ka starptautiskās organizācijas ir institūcijas, kurās valstis apvieno savu suverenitāti un resursus, lai risinātu kopīgas problēmas un rastu kopīgus to risinājumus, tādējādi darbojoties savu nacionālo interešu labā (sk.: *Scelle G., L'admission des nouveaux membres de la Société des Nations // Revue Générale de Droit International Public, 1921, vol. 28, p. 122, 125-127; Huber M., Die soziologischen Grundlagen des Völkerrechts, Berlin, 1928, ss. 18, 23; Lauterpacht H. (ed). Oppenheim's International Law, Fifth edition, London, 1937, p. 308).*

Suverenitātes jēdziens vienmēr ir bijis saistīts ar varas izmantošanu iekšējās un ārējās attiecībās, un šī izmantošana vienmēr bijusi pakļauta suverēnām vērtībām, kuras to nosaka. Vērtības piešķir suverenitātei normatīvu raksturu, ko var izmantot, lai izvērtētu konkrētā sabiedrībā pastāvošo kārtību, kas mūsu gadījumā nozīmē attiecības starp valsti un starptautisku organizāciju (sk.: *Sarooshi D., International Organizations and Their Exercise of Sovereign Powers, Oxford Monographs in International Law, 2005, p. 9*). Valsts var būt tādu starptautisko organizāciju dalībniece, kuru institūciju un dalībvalstu savstarpējās tiesiskās attiecības ir atšķirīgas, un katrā konkrētā gadījumā, kaut arī organizācija būtu apveltīta ar starptautisko tiesībsubjektību, šīs attiecības atšķirīgi ietekmēs atbilstošās konstitūcijas normas.

Tādējādi Satversmes tiesai jāizvērtē, vai nav radušies iespējami Satversmes 2. panta grozījumi saistībā ar grozījumiem ES pamatlīgumos, uz kuriem atsaukušies Pieteikuma iesniedzēji.

18. Pieteikuma iesniedzēji savos papildu precizējumos minējuši vairākus apsvērumus, kuru dēļ Satversmes 2. pants, viņuprāt, būtu atzīstams par grozītu.

Neminot konkrētus ES pamatlīgumu pantus, Eiropas Kopienų Tiesas judikatūru vai citus juridiska rakstura faktus, Pieteikuma iesniedzēji nav pamatojuši atšķirības starp tiesisko regulējumu, kas atbilstoši ES pamatlīgumiem ir spēkā patlaban, un tiesisko regulējumu, kādu pēc spēkā stāšanās noteiks LL.

Tomēr Satversmes tiesa uzskata par nepieciešamu izvērtēt Pieteikuma iesniedzēju apgalvojumus.

18.1. Gan pieteikuma precizējumos, gan arī tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēji minēja šādas jomas, kas ietekmējot Satversmes 2. pantu:

- 1) ES kā juridiskās personas statuss;
- 2) deleģēto funkciju apjoms un nenoteiktība, t.sk. ekskluzīvo kompetenču paplašināšana;
- 3) izmaiņas lēmumu pieņemšanas procedūrā, kas paredz dalībvalstu parlamentu apiešanu, bet Eiropas Parlamenta un Eiropadomes lomas paplašināšanu;
- 4) kopējā ārējā un drošības politika, t.sk. ES bruņotie spēki;
- 5) elastīguma klauzula un *passerelle* procedūra;
- 6) ES prokuratūras izveide;
- 7) Hartas pieņemšana un pievienošanās ECTK;
- 8) ES tiesas palātas izveidošana, ES priekšsēdētāja un ES ārlietu komisāra amata izveide, kā arī tas, ka Latvijai savs komisārs būs tikai divus no trim Komisijas sasaukuma termiņiem;
- 9) nepietiekama informācija par grozījumiem, ko LL ieviesīs ES pamatlīgumos.

Satversmes tiesa nevērtēs konkrētu ES pamatlīgumu pantu ieviešanas lietderību, kas ir politiskās izšķiršanās jautājums. Satversmes tiesas uzdevums ir nepieļaut iespēju pieņemt Satversmes 2. panta grozījumus neatbilstošā procedūrā.

Līdz ar to Satversmes tiesai *ex officio* jāvērtē jomas, uz kurām norāda Pieteikuma iesniedzēji un kuras varētu radīt iespējamu Satversmes 2. panta pārkāpumu.

18.2. Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka saskaņā ar LLES 47. pantu ES tiek piešķirts juridiskās personas statuss. Tas liecinot par to, ka ES turpina tuvināties valstiskam veidojumam.

Satversmes tiesa secina, ka pēc LL stāšanās spēkā ES turpinās darboties, pamatā balstoties uz diviem līgumiem – LLES un LESD, un abiem šiem līgumiem būs vienāds juridiskais spēks. Līdz šim ES darbojās, balstoties uz t.s. pīlāru sistēmu, kurā tikai pirmajam pīlāram – Eiropas Kopienai – bija juridiskās personas statuss. Fakts, ka starptautiskai organizācijai ir juridiskās personas

statuss, pats par sevi vēl neliecina par šīs organizācijas tuvošanos valstiskam veidojumam. Kā norādījusi ANO Starptautiskā tiesa: „Tiesību subjekti ikvienā tiesību sistēmā nav obligāti identiski pēc savas dabas vai savu tiesību apjoma, un to daba ir atkarīga no kopienas vajadzībām” (*Reparations for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion, April [1949] ICJ Rep. 174, 178*). Tādējādi tiesa secināja, ka starptautiskās organizācijas ir nevis „valstis” vai „supervalstis”, bet cita veida starptautisko tiesību subjekti. Ar savu atzinumu Starptautiskā tiesa definēja starptautiskai organizācijai izvirzāmās pamatprasības, t.sk. nepieciešamību pēc juridiskās personas statusa un netieši noteiktām pilnvarām (sk.: *Klabbers J., The Life and Times of the Law of International Organizations, Nordic Journal of International Law 70: 287 – 317, 2001, pp. 302-303*). Starptautiskās organizācijas atšķirībā no valstīm savu juridiskās personas statusu var izmantot tikai tām piešķirto kompetenču ietvaros, un tās parasti ir noteiktas dibināšanas līgumā.

Tādējādi, lai izvērtētu, vai LL groza Satversmes 2. panta saturu, būtiski ir nevis tas, ka ES ieguvusi juridiskās personas statusu, bet gan tas, kādas jaunas kompetences tai nodotas un vai tās ir pietiekami skaidri definētas. Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē tie LL paredzētie grozījumi, kurus minējuši Pieteikuma iesniedzēji un kuri attiecas uz ES jaunajām vai grozītajām kompetencēm.

18.3. Pieteikuma iesniedzēji tiesai norādīja, ka ar LL stāšanos spēkā ES tiks nodotas 32 jaunas kompetences (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 80. lpp.*). Pieteikuma precizējumos norādīts, ka ES var atteikties no deleģējuma, atdodot dalībvalstīm atpakaļ tai nodotās kompetences. Kā papildus nodoto kompetenču piemērus Pieteikuma iesniedzēju pārstāvji tiesas sēdē minēja enerģētikas politiku un tirdzniecības politiku. Šajā kontekstā Pieteikuma iesniedzēji norādīja arī uz grozījumiem lēmumu pieņemšanas procedūrā.

Satversmes tiesa atzīst, ka nodoto kompetenču izvērtējumam jābalstās uz atziņu, ka kompetenču nodošana ES un Kopienas likumdošanas aktu integrācija mūsu sistēmā uzliek zināmus ierobežojumus, kas ir pieņemami vienīgi tādā

gadījumā, ja ES tiesības ir savietojamas ar demokrātiskas valsts un tautas suverenitātes principiem, kuri izriet no Satversmes 1. un 2. panta.

Satversmes tiesa norāda, ka atsevišķu kompetenču nodošana ES ir uzskatāma nevis par tautas suverenitātes vājināšanu, bet gan par tautas suverenitātes izmantošanu ES līgumos noteikto mērķu sasniegšanai. Ne pašreiz spēkā esošie līgumi, ne LLES 3. pantā minētie mērķi, kurus saskaņā ar šā panta sesto daļu ES tiecas sasniegt savas kompetences ietvaros, nav pretrunā ar Satversmē nostiprinātajām vērtībām un interesēm. Vienlaikus, ES integrācijai attīstoties, jāņem vērā, ka Satversmes 2. pants nepieļauj neierobežotu kompetenču nodošanu, kas liegtu runāt par Latviju kā suverēnu valsti.

Šajā lietā, ņemot vērā Pieteikuma iesniedzēju norādīto, tomēr nav pamata konstatēt, ka ES saskaņā ar LESD 3. pantu tiktu nodotas jaunas ekskluzīvas kompetences. ES jau kopš savas darbības pirmsākumiem bauda plašu ekskluzīvo kompetenci jautājumos, kas saistīti ar tirdzniecību (*sk., piemēram, http://europa.eu/abc/panorama/index_en.htm*). Tas attiecas ne tikai uz ES iekšējā tirgus regulējumu, bet arī uz ES ārējās tirdzniecības jautājumiem. Piemēram, ES kopš 1995. gada 1. janvāra pārstāv savas dalībvalstis Pasaules Tirdzniecības organizācijā. Līdz ar LL stāšanos spēkā tiks harmonizēta preču zīmju, dizainparaugu, patentu un autortiesību aizsardzība. Šīs izmaiņas ir saistītas ar nepieciešamību sasniegt 2005. gadā pieņemtās Lisabonas stratēģijas mērķus attiecībā uz inovāciju, pētniecības un kopējā tirgus konkurētspējas pastiprināšanu. Tāpat kompetence tirdzniecības politikā tiks paplašināta atsevišķos aspektos, piemēram, attiecībā uz tiešām ārvalstu investīcijām.

Satversmes tiesa secina, ka nav pamatots Pieteikuma iesniedzēju viedoklis, ka līdz ar LL stāšanos spēkā enerģētika kļūšot par ekskluzīvu ES kompetenci. Attiecībā uz enerģētikas politiku LESD 4. pants paredz, ka dalībvalstīm un ES būs dalītas kompetences. Līgumu pašreizējās struktūras dēļ enerģētikas politika nav nošķirta atsevišķā sadaļā. Taču ES, izmantojot savas pašreizējās kompetences, kas tai nodotas iekšējā tirgus regulējuma ietvaros, vides aizsardzības un citās jomās, jau ir pieņēmusi attiecīgus tiesību aktus un veidojusi enerģētikas politiku. Tā, piemēram, ir pieņemti dokumenti attiecībā uz

energoproduktu aplikšanu ar nodokļiem, publisko iepirkumu, iekšējo tirgu un Transeiropas energotīkliem, kā arī vides aizsardzību [sk., piemēram, Padomes direktīvu (1968. gada 20. decembris), ar ko EEK dalībvalstīm uzliek pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātas rezerves; Padomes direktīvu 98/93/EK (1998. gada 14. decembris), ar kuru groza direktīvu 68/414/EEK, ar ko uzliek EEK dalībvalstīm par pienākumu glabāt jēlnaftas un/vai naftas produktu minimālus uzkrājumus; Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2006/32/EK (2006. gada 5. aprīlis) par enerģijas galapatēriņa efektivitāti un energoefektivitātes pakalpojumiem un ar ko atceļ Padomes direktīvu 93/76/EEK].

Jau šobrīd ir spēkā vairāki mehānismi, kas attiecas uz enerģētikas tehnoloģijām, Eiropas energotīkliem, enerģijas piegādes drošību, klimata pārmaiņām un kodolatkritumiem. Tāpat ir pieņemta Eiropas Enerģētikas harta (apstiprināta ar Eiropas Atomenerģijas kopienas un Eiropas Ogļu un tērauda kopienas lēmumu 98/181/EK 1997. gada 23. septembrī) un Līgums par Enerģijas kopienu (apstiprināts ar Padomes lēmumu 2006/500/EK 2006. gada 29. maijā). Pašlaik ir spēkā arī Eiratom, kas reglamentē vairākus ar enerģētiku saistītus jautājumus. LL enerģētikai atvēl atsevišķu sadaļu, tādējādi to nošķirot no citiem saistītiem jautājumiem. Šajā LL sadaļā noteikts, ka ES līdzdarbības galvenie mērķi ir nodrošināt enerģijas tirgus darbību, piegādes drošību, efektīvu izmantošanu un taupību, kā arī jaunu un atjaunojamu enerģijas veidu identificēšanu. Būtiskākais grozījums enerģētikas jomā ir t.s. solidaritātes princips, saskaņā ar kuru gadījumā, ja kāda ES dalībvalsts nonākusi nopietnās grūtībās sakarā ar enerģijas piegādi, citu dalībvalstu pienākums ir tai palīdzēt (sk. LESD 122. pantu). Līdz ar to nav pamata apgalvojumam, ka enerģētikas jomā ES nodotā kompetence pēc LL stāšanās spēkā būtiski paplašināsies un ka šie grozījumi rada Satversmes 2. panta pārkāpumu.

Pašreiz spēkā esošie līgumi attiecīgu uzskaitījumu neietver. Toties LLES 5. pants un LESD pirmās daļas I sadaļa „Kategorijas un Savienības kompetences jomas” precīzi definē kompetenču sadalījumu starp ES un tās dalībvalstīm. LESD 4. un 6. pantā ietvertais kompetenču uzskaitījums padara organizācijas darbību pārskatāmāku. Tas nemaina pēc iestāšanās radušos situāciju, bet tikai to

vienkāršo, pārkārto un precizē. Skaidra kompetenču nodalīšana LL kopumā ir vērsta uz tiesisko noteiktību un nacionālo un ES tiesību savstarpējo attiecību pozitīvu attīstību.

Pie tam ES, īstenojot savas neekskluzīvās kompetences, ir jāievēro subsidiaritātes un samērīguma principi, kuri ierobežo kompetenču paplašināšanas iespējas un kuru piemērošanas pārraudzībā tiks iesaistīti nacionālie parlamenti (sk. LLES 5. pantu un LLES 2. protokolu „*Par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu*”). Minētās normas un principi kopumā veido pietiekami noteiktu normatīvo ietvaru, lai varētu skaidri definēt kompetenču apjomu, kas ar LL tiktu nodots ES.

Arī visām ES institūcijām ir jānodrošina pastāvīga subsidiaritātes un samērīguma principu ievērošana. Eiropas Kopienų Tiesa gan balstoties uz LESD 263. pantu, gan prejudiciālā nolēmuma procedūrā, kas noregulēta LESD 267. pantā, pārraudzīs kompetenču īstenošanu.

Nevar piekrist Pieteikuma iesniedzējiem, ka Eiropas Kopienų Tiesa „sevi pasludinājusi par Eiropas Savienības integrācijas motoru” (*Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 4. sēj. 32. lpp. un Satversmes tiesas 2009. gada 10. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 129. lpp.*). Lai gan atsevišķi šīs tiesas spriedumi ir radījuši diskusijas par to tālejošajām sekām, šādu secinājumu nevar attiecināt uz visiem tās atzinumiem, jo īpaši par jaunu kompetenču uzņemšanos ES ietvaros (sk., piemēram: *Opinion 2/92 Competence of the Community or one of its Institutions to Participate in the Third Revised Decision of the OECD on National Treatment [1995], ECR I-521; Opinion 2/94 Accession of the Community to the European Human Rights Convention [1996] ECR I-1759; Opinion 1/94 Competence of the Community to Conclude International Agreements Concerning Services and the Protection of Intellectual Property, WTO [1994] ECR I-5267, Craig P., de Búrca G., EU Law. Text, cases and materials. 4th ed., Oxford University Press, 2008, pp. 97 – 98*). Arī doktrīnā norādīts, ka Eiropas Kopienų Tiesa vairs nav uzskatāma par „integrācijas motoru”, bet tās uzdevums ir nodrošināt izsvērtu līdzsvaru starp institūciju kompetencēm un funkcijām, dalībvalstīm un to pilsoņiem (sk.: *Albi A.,*

Supremacy of EC Law in the New Member States. Bringing Parliaments into the Equation of Co-operative Constitutionalism, European Constitutional Law Review, 3: pp. 25 – 67, 2007, p. 40).

18.4. Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēji vairākkārt norādīja, ka, mainoties balsošanas kārtībai Padomē, palielināsies varbūtība, ka Latvija kā maza valsts vairs nespēs adekvāti aizsargāt savas intereses. „Latvijas ietekme Padomē samazināsies no 1,2 procentiem līdz 0,4 procentiem” (*Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 4. sēj. 32. lpp. un Satversmes tiesas 2009. gada 10. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 4. sēj. 128. lpp.*). Pie tam vairākās jomās notikšot pāreja no konsensa balsojuma uz koplēmuma procedūru (*sk. lietas materiālu 1.sēj. 9. un 10. lpp.*).

LLES 16. pants attiecībā uz balsošanas kārtību Padomē noteic:

„2. Padomē no katras dalībvalsts ir pa vienam pārstāvim ministra līmenī, kas pilnvarots uzņemties saistības attiecīgās dalībvalsts valdības vārdā un īstenot balsošanas tiesības.

3. Ja vien Līgumos nav paredzēts citādi, Padome lēmumus pieņem ar kvalificētu balsu vairākumu.

4. No 2014. gada 1. novembra kvalificētu balsu vairākumu definē kā vismaz 55 % Padomes locekļu, kuri ir vismaz piecpadsmit Padomes locekļi un kuri pārstāv dalībvalstis, kas aptver vismaz 65 % no Savienības iedzīvotājiem.

Bloķējošais mazākums ir jāveido vismaz četriem Padomes locekļiem, pretējā gadījumā tiek uzskatīts, ka ir panākts kvalificēts balsu vairākums.

Citi noteikumi saistībā ar kvalificētu balsu vairākumu ir noteikti Līguma par Eiropas Savienības darbību 238. panta otrajā daļā.

5. Pārejas noteikumi, ko saistībā ar kvalificēta balsu vairākuma definīciju piemēros līdz 2014. gada 31. oktobrim, kā arī noteikumi, ko piemēros no 2014. gada 1. novembra līdz 2017. gada 31. martam, ir izklāstīti Protokolā par pārejas noteikumiem.”

Līdzdalība Eiropas Savienībā nozīmē, ka ne Latvijai, ne kādai citai dalībvalstij nav absolūtu tiesību bloķēt ikvienu lēmumu, kas Eiropas Savienībā tiek pieņemts. Šādu tiesību Latvijai nav bijis jau kopš tās iestāšanās Eiropas Savienībā. Lai gan LL tiešām paredz vairākus jautājumus, kuros lēmumi turpmāk tiks pieņemti nevis uz vienprātības, bet gan uz kvalificētā balsu vairākuma

pamata, Satversmes tiesa piekrīt M. Mitam, ka iespējamā Latvijas tiesās ietekmes mazināšanās ES institūcijās ir jāizvērtē saistībā ar Latvijas tiesās ietekmes uzlabojumiem (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu, lietas materiālu 4. sēj. 120. lpp.*). Šajā kontekstā nozīmīgi ir vismaz trīs LL jaunievedumi.

Pirmkārt, saskaņā ar LLES 11. panta ceturto daļu ES pilsoņi, kuru skaits nav mazāks par vienu miljonu un kuri pārstāv ievērojamu dalībvalstu skaitu, var izrādīt iniciatīvu un lūgt Komisiju iesniegt attiecīgu priekšlikumu jautājumos, kuros, pēc šo pilsoņu ieskata, ir nepieciešams ES tiesību akts. Saskaņā ar LESD 24. panta pirmo daļu šādas iniciatīvas īstenošanas procedūras nosacījumi ir jāpieņem Padomei un Parlamentam regulas veidā.

Otrkārt, LLES 12. pants un LESD 1. protokols „Par valstu parlamentu lomu Eiropas Savienībā” paredz nacionālo parlamentu iesaistīšanu subsidiaritātes un samērīguma principu nodrošināšanā. Nacionālie parlamenti saņems visus leģislatīvo aktu projektus, līdzdarbosies brīvības, drošības un tiesiskuma telpas izvērtēšanas mehānismos, piedalīsies Eiropola politiskās pārraudzības un Eurojusta darbības izvērtēšanas, kā arī līgumu pārskatīšanas un jaunu dalībvalstu uzņemšanas procedūrās. Ja viena trešdaļa parlamentu iebildīs pret kāda akta pieņemšanu, tad Komisijai šis akts būs jāpārskata.

Treškārt, līdz ar LL tiks ieviests t.s. Joanīnas kompromiss, kas ietverts LL nobeiguma aktam pievienotajā 7. deklarācijā. Saskaņā ar LLES 16. panta ceturto daļu, kas nosaka balsošanas kārtību Padomē no 2014. gada 1. novembra, paredzēts t.s. bloķējošais mazākums, kurā jāietilpst vismaz četriem Padomes locekļiem. Saskaņā ar kompromisu līdz pat 2017. gada 31. martam bloķējošo mazākumu varēs veidot arī trīs ceturtdaļas no 16. panta ceturtajā daļā minētā dalībvalstu skaita vai ES pilsoņu skaita. Pēc 2017. gada 1. aprīļa ierobežojums tiks paplašināts līdz 55 procentiem dalībvalstu vai iedzīvotāju. Lai grozītu šo kompromisu, Padomei būs jāpieņem konsensa lēmums. Turklāt gadījumos, kad dalībvalsts uzskatīs, ka kāds ES normatīvā akta projekts skar tās intereses, finansiālo līdzsvaru, sociālās drošības sistēmu vai krimināltiesību jomu, tā varēs ierosināt likumdošanas procedūras apturēšanu. Šādā gadījumā Eiropadomei četru

mēnešu laikā būs jāpieņem konsensa lēmums par likumdošanas procedūras turpināšanu vai neturpināšanu.

18.5. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka līdz ar LL stāšanos spēkā Latvija nodos ES kompetencē kopējo ārējo un drošības politiku, jo lēmumi tiks pieņemti ES ietvaros (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 46. un 48. lpp.*).

Satversmes tiesa piekrīt Pieteikuma iesniedzējiem tiktāl, ciktāl ar LL tiek formāli atcelta pīlāru sistēma. Bijušais otrais pīlārs – kopējā ārējā un drošības politika (turpmāk – KĀDP) – ir iekļauts LLES V sadaļā „Vispārīgi noteikumi par Savienības ārējo darbību un īpaši noteikumi par kopējo ārpolitiku un drošības politiku”. Tas ir vienīgais pīlārs, kas tiks saglabāts starpvaldību līmenī. Saskaņā ar LLES 22. pantu lēmumi par ES ārējo darbību, lai sasniegtu LLES 21. pantā noteiktos mērķus, arī turpmāk būs jāpieņem vienprātīgi. Tas saskaņā ar LLES 22. un 23. pantu attiecas uz visiem KĀDP jomā pieņemtajiem lēmumiem. Saskaņā ar LLES 24. un 31. pantu uz KĀDP ir attiecināmi īpaši noteikumi un procedūras, kas neparedz leģislatīvu aktu pieņemšanu. Arī ES Tiesai saskaņā ar LESD 275. pantu nebūs jurisdikcijas attiecībā uz šiem noteikumiem. Vienīgais izņēmums, kad ES Tiesa varēs pārskatīt KĀDP lēmumus, būs gadījumi, kad šie lēmumi skars indivīdu tiesības (LLES 40. pants un LESD 75. pants). Šāda prakse pastāv arī spēkā esošo līgumu kontekstā. Jau pašlaik Eiropas Kopienų Tiesa pārskata tādu regulu vai lēmumu atbilstību pamatlīgumiem, kas Eiropas Kopienā ievieš sankcijas, balstoties uz ANO Drošības padomes rezolūcijām vai Padomes pozīcijām. Šādu aktu pieņemšanas rezultātā visbiežāk tiek iesaldēti indivīdu konti bankās, vai noteikti ceļošanas ierobežojumi, ja ir aizdomas, ka viņi atbalsta starptautisko terorismu (*sk.: Cases 402/05 P and C 415/05 P Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council [2008] Judgment of 3 September 2008; Case T-284/08 People's Mojahedin Organization of Iran v Council [2008] Judgment of 4 December 2008*).

Līdz ar to vienīgā būtiskā atšķirība ir tā, ka KĀDP ietvaros tiks pieņemti arī lēmumi. Attiecībā uz kopējo drošības un aizsardzības politiku ir noteikts, ka tā ir KĀDP sastāvdaļa, kas tiek īstenota, izmantojot dalībvalstu piedāvātās iespējas

(sk. LLES 42. pantu). LLES paredz šādas politikas izstrādi pēc Eiropadomes vienprātīga lēmuma un īpaši uzsver, ka kopējā drošības un aizsardzības politika neskars dalībvalstu pienākumus NATO un būs saskaņota ar tiem. Kopumā LLES prasa vienprātīgu lēmumu pieņemšanu un neparedz, ka dalībvalstu savstarpējie pienākumi pārsniegtu tos, kas noteikti NATO dibināšanas līgumā (sk. LLES 42. panta septīto daļu).

18.6. Pieteikuma iesniedzēji pieteikuma precizējumos ir minējuši elastīguma klauzulu un *passerelle* procedūru, kas arī norādot uz ES tuvināšanos valstiskam „elementam” (veidojumam) (sk. *lietas materiālu 3. sēj. 85. lpp.*).

Lai gan Pieteikuma iesniedzēji nav precizējuši, kurā normā konkrēti šī elastīguma klauzula ietverta, Satversmes tiesa uzskata, ka ar t.s. elastīguma klauzulu Pieteikuma iesniedzēji domājuši LESD 352. pantu. Minētā norma ES pamatlīgumos bijusi ietverta jau kopš Eiropas Kopienų dibināšanas (sk. LEK 308. pantu). Līdzīgas elastīguma klauzulas ir ietvertas arī citu starptautisko organizāciju dibināšanas līgumos, un ANO Starptautiskā tiesa tās atzinusi par starptautisko organizāciju efektīvas darbības organisku elementu (sk.: *Advisory Opinion, Reparations for Injuries suffered in the service of the UN, ICJ, 11 April 1949*). Turklāt ar LL tiks ieviestas papildu demokrātijas garantijas, proti, nacionālie parlamenti varēs iebilst, ja ES, balstoties uz LESD 352. pantu, izstrādās jaunus tiesību aktus. Doktrīna to atzīst par ES darbības uzlabojumu (sk.: *Albi, p. 42*).

Passerelle procedūras jeb vienkāršotās pamatlīgumu pārskatīšanas procedūras normas ES līgumos pastāv jau šobrīd (sk., *piemēram, LES 42. pantu, LEK 137. panta otro daļu un 175. panta otro daļu*). ES pamatlīgumi arī tad, ja spēkā stāties LL, neparedzēs vienādu lēmumu pieņemšanas kārtību ES ietvaros – papildus vienkāršai lēmumu pieņemšanas procedūrai, proti, koplēmuma procedūrai, ir paredzētas īpašās lēmumu pieņemšanas procedūras, proti, vienbalsīga lēmumu pieņemšana, dažkārt ar Eiropas Parlamenta piekrišanu vai arī pēc konsultēšanās ar Eiropas Parlamentu. *Passerelle* kārtībā nevarēs grozīt ES kompetences, bet varēs noteikt grozījumus ES lēmumu pieņemšanas kārtībā, pārejot no īpašās lēmumu pieņemšanas procedūras uz koplēmuma procedūru.

LLS 48. panta septītā daļa paredz divu veidu *passerelle* procedūras. Pirmkārt, valstis var vienoties par pāreju uz koplēmuma procedūru. Otrkārt, valstis var vienoties par lēmuma pieņemšanu ar kvalificēto vairākumu Padomē, negrozot procedūru attiecībā uz Eiropas Parlamenta iesaisti lēmuma pieņemšanā. Šādus lēmumus Padome var pieņemt vienbalsīgi, turklāt saņemot Eiropas Parlamenta piekrišanu. Par būtisku grozījumu līdzšinējā lēmumu pieņemšanas regulējumā jāuzskata tas, ka par plānotajām izmaiņām lēmumu pieņemšanā ir jāinformē nacionālie parlamenti, kas sešu mēnešu laikā varēs izmantot veto tiesības. Tādējādi jebkura valsts, arī Latvija, varēs bloķēt lēmumu pieņemšanas kārtībā paredzētās izmaiņas. Līdz ar to nav pamatots Pieteikuma iesniedzēju arguments, ka grozījumus līgumā varēšot izdarīt bez Saeimas piekrišanas. Šādu pilnvaru nacionālajiem parlamentiem nebūs tikai attiecībā uz jau šobrīd spēkā esošajām *passerelle* normām. LESD paredz arī vairākus izņēmumus, kad *passerelle* normas nedrīkstēs piemērot (sk. LESD 353. pantu).

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka Latvijai būs tiesības un iespējas bloķēt sev nevēlamas lēmumu pieņemšanas procedūras izmaiņas un ka Saeimai būs iespējas izteikt savu viedokli, pirms šādas izmaiņas stāsies spēkā.

18.7. Pieteikuma precizējumos, kā arī tiesu debatēs Pieteikuma iesniedzēji norādīja, ka ES tuvināšoties valstiskam veidojumam, jo tikšot izveidota ES prokuratūra. Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis norādīja, ka LL neparedz noteikumu par vienotas ES līmeņa prokuratūras iestādes izveidošanu un ka „tā ir tikai kā politikas nostādne, kuru var īstenot” (*Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 4. sēj. 61. lpp.*).

Satversmes tiesa atzīst, ka pirmkārt, saskaņā ar LESD 86. panta pirmo daļu Eiropas prokuratūras izveidošana paredzēta tikai kā iespēja, proti, arī pēc LL stāšanās spēkā Eiropas prokuratūra netiks automātiski izveidota.

Otrkārt, regulas, ar kuru palīdzību Eurojustu varētu pārveidot par Eiropas prokuratūru, jāpieņem ar Padomes vienprātīgu lēmumu un Eiropas Parlamenta piekrišanu. Tādējādi Latvijas Republikai minēto regulu izstrādes laikā būs iespēja paust arī savu viedokli, kā arī nepieciešamības gadījumā bloķēt lēmumu pieņemšanu.

Treškārt, arī tad, ja Eiropas prokuratūra tiktu izveidota, nevarētu atzīt, ka tā pārņems vai būtiski ietekmēs Latvijas Republikas tiesu varas vai prokuratūras kompetenci. Kaut arī plānotā Eiropas prokuratūras kompetence atšķirsies no tagadējās Eurojusta kompetences – koordinēt valstu sadarbību pārrobežu un organizētās noziedzības apkarošanā, tā tomēr aptvers tikai tādus jautājumus, kuri skars ES finansiālās intereses vai kuriem būs pārrobežu nozīme.

Pieteikuma iesniedzēji nav norādījuši citus apstākļus, kuru dēļ iespējamā Eiropas prokuratūras izveide nebūtu pieļaujama. Līdz ar to Satversmes tiesa šo Pieteikuma iesniedzēju argumentu nevar atzīt par pamatotu.

18.8. Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka ES nevarot pievienoties ECTK, kas šādas tiesības piešķirot tikai valstīm. Arī Hartā noteiktās cilvēktiesības esot salīdzināmas ar Satversmes 8. nodaļā noteiktajām tiesībām, un Hartas piemērošana varot nonākt pretrunā ar Satversmi (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 10. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 132. lpp.*).

Satversmes tiesa visupirms norāda, ka LLES 6. panta otrā daļa paredz tikai to, ka „*Savienībai jāpievienojas Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai. Šī pievienošanās nedrīkst ietekmēt Savienības kompetences, kā tās noteiktas Līgumos*”. Tādējādi ir nosprausts mērķis, pieņemot, ka šāda pievienošanās varēs notikt tikai atbilstoši LLES un ECTK nosacījumiem.

Tas, ka saskaņā ar LLES 6. panta otro un trešo daļu ES kļūst saistoša Harta un ECTK, nav pretrunā ar Satversmi, jo visi minētie dokumenti balstās uz līdzīgām vērtībām un principiem. Pie tam Satversmes tiesa ir vairākkārt atzinusi, ka likumdevēja mērķis nav bijis pretnostatīt Satversmē ietvertās cilvēktiesību normas starptautisko tiesību normām. Satversme pēc savas būtības nevar paredzēt mazāku pamattiesību nodrošināšanas jeb aizsardzības apjomu, nekā paredz jebkurš no starptautiskajiem cilvēktiesību aktiem. Citāds secinājums nonāktu pretrunā ar Satversmes 1. pantā ietverto tiesiskās valsts ideju, jo viena no galvenajām tiesiskās valsts izpausmes formām ir cilvēka tiesību un pamatbrīvību atzīšana par valsts augstāko vērtību (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 10. punktu*).

Pie tam jānorāda, ka Latvija 2006. gada 28. martā ir ratificējusi ECTK 14. protokolu (sk. 2006. gada 9. februāra likumu „Par Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. protokolu, kas groza Konvencijas kontroles sistēmu”). Tā 17. pants paredz grozīt ECTK 59. pantu, papildinot to ar otro daļu, kas dos ES iespēju pievienoties šai konvencijai.

Eiropas Kopiena jau šobrīd ir pievienojusies 47 dažādām Eiropas Padomes konvencijām (sk. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=13&CL=ENG>). Turklāt Kopiena pārstāv dalībvalstis dažādās starptautiskajās organizācijās vai starptautiskajos līgumos, piemēram, kopš 1995. gada – Pasaules Tirdzniecības organizācijā, bet kopš 1998. gada 1. aprīļa – arī ANO Jūras tiesību konvencijā atbilstoši dalītās kompetences ierobežojumiem [sk. http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/european_communities_e.htm un http://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm#The%20United%20Nations%20Convention%20on%20the%20Law%20of%20the%20Sea; C-459/03 *Commission v. Ireland (Mox Plant)* [2006] ECR I-4635].

Hartas 51.pants skaidri noteic, ka tas nepaplašina ES tiesību piemērošanas sfēru tālāk par ES pilnvarām un neiedibina jaunas pilnvaras vai uzdevumus, kā arī negroza esošās pilnvaras un uzdevumus, kas noteikti līgumos. Tā uzliek pienākumus institūcijām un citiem ES subjektiem, kā arī dalībvalstīm tikai tad, kad tās piemēro ES tiesības. Harta nevar tikt piemērota jomās, kuras Latvija nav nodevusi ES pārziņā. Tādējādi konstitucionālais cilvēktiesību aizsardzības mehānisms ir autonomas un neatkarīgs no ES. Turklāt jānorāda, ka līdz ar Hartas atzīšanu par juridiski saistošu dokumentu indivīdu tiesību aizsardzība tiks uzlabota, jo līdz šim tā tiek nodrošināta tikai vispārējo tiesību principu līmenī, bet tiesiskās palāvības un noteiktības principu kontekstā ar to vien ir par maz (*Application no. 62023/00, Emesa Sugar v. Netherlands, ECtHR decision of 13 January 2005, Case C-17/98 Emesa Sugar v. Aruba* [2000] ECR I-665, *Craig and Búrca*, pp. 425 – 426).

Šīs lietas ietvaros var konstatēt, ka nākotnē, pēc LL stāšanās spēkā, pastāvēs vairākas cilvēktiesību aizsardzības sistēmas, *inter alia* Latvijas Republikas, ES un

ECTK sistēmas. Latvija tam ir piekritusi jau ratificējot ECTK 14. protokolu, kas Satversmes tiesā nav apstrīdēts. Turklāt tiesa prasību par dažādu cilvēktiesību aizsardzības sistēmu iespējamo kolīziju nevar izskatīt *in abstracto*. Šādas kolīzijas būs jārisina katrā konkrētā gadījumā, ņemot vērā attiecīgajā lietā konstatējamos apstākļus.

18.9. Pieteikuma iesniedzēji norādīja uz vairākiem institucionāliem grozījumiem, kas ES tuvina valstiskam veidojumam, proti, uz to, ka tiks ieviesti ES priekšsēdētāja un ES ārlietu komisāra amati, uz to, ka Latvijai komisārs būs tikai divos no trim Komisijas sasaukuma termiņiem, kā arī uz to, ka tiks izveidota Eiropas tiesu palāta ar paplašinātu kompetenci.

Pašreiz spēkā esošie līgumi paredz, ka Eiropadomes priekšsēdētājs ir prezidējošās valsts vai tās valdības vadītājs, kas attiecīgās pilnvaras iegūst uz sešiem mēnešiem. Saskaņā ar LLES 15. panta piekto daļu Eiropadome ar kvalificētu balsu vairākumu ievēlēs priekšsēdētāju uz divarpus gadiem un varēs viņu pārvēlēt vēl uz vienu termiņu. Šādas plānotās organizatoriska rakstura izmaiņas nodrošinās lielāku ES darbības pēctecību, taču nevar skart Latvijas kā suverēnas valsts darbību.

Pieteikuma iesniedzēju arguments par ES ārlietu komisāra amata ieviešanu ir neskaidrs. Acīmredzot Pieteikuma iesniedzēji ir domājuši ārlietu komisāra un ES augstā pārstāvja ārlietu un drošības politikā (turpmāk – Augstais pārstāvis) kompetences apvienošanu jaunajā līgumā.

Viens no Lākenas deklarācijā noteiktajiem uzdevumiem bija nodrošināt lielāku ES institucionālā ietvara rīcībspēju un līdz ar to efektīvāku un saskaņotāku ārpolitikas īstenošanu. Saskaņā ar LLES 18. pantu Augstais pārstāvis, īstenojot ES KĀDP, izsaka priekšlikumus un veicina politikas attīstību saskaņā ar Padomes piešķirtajām pilnvarām. Tas pats attiecas uz kopējo drošības un aizsardzības politiku. Lai gan Augstais pārstāvis vadīs Ārlietu padomi saskaņā ar LLES 18. panta ceturto daļu, viņš atbildēs par Komisijas pārziņā esošo ārējo attiecību veidošanu un citu ES ārējo darbību aspektu koordināciju. Darbojoties Komisijas ietvaros, Augstajam pārstāvim saskaņā ar LLES 18. panta otro un trešo daļu savas funkcijas būs jāīsteno atbilstoši Padomes piešķirtajām pilnvarām. Tātad, kaut arī

Augstais pārstāvis darbosies Komisijas ietvaros, var secināt, ka ārlietu komisāra funkcijas tiks sašaurinātas, jo viņa kompetenci vairs nenoteiks Komisija, bet gan Padome. Augstā pārstāvja kompetence izrietēs no tā, ko lems Padome, kurā lēmumi tiek pieņemti vienbalsīgi, nevis no tā, ko lems Komisija. To apstiprina arī LLES 18. panta ceturrtā daļa, kas noteic, ka Augstajam pārstāvim, darbojoties Komisijas ietvaros, Komisijas procedūras ir saistošas tikai tiktāl, ciktāl tās atbilst viņa pilnvarām, ko piešķīrusi Padome, un saskan ar Ārlietu padomes lemto.

Tādējādi līdzīgi šobrīd spēkā esošā LES 18., 26. un 27.d panta nosacījumiem Augstais pārstāvis darbosies Padomes, nevis Komisijas pakļautībā. Tas nozīmē, ka Augstais pārstāvis nedrīkstēs paust nekādu viedokli un nedrīkstēs uzņemties nekādu iniciatīvu bez Padomes vienprātīgas piekrišanas. Līdz ar to Latvija nezaudēs tiesības ierobežot Augstā pārstāvja darbības loku.

Pieteikuma iesniedzēju sniegtā argumentācija nav precīza arī attiecībā uz LL paredzēto komisāru skaita samazinājumu.

Pirmkārt, šāds noteikums par komisāru skaita samazināšanu bija paredzēts jau Nicas līgumā, kas bija spēkā brīdī, kad Latvija pievienojās ES. Nicas līgumam tika pievienots Protokols par Eiropas Savienības paplašināšanos. Protokola 4. pants ietver noteikumus par Komisiju. Šā panta otrā daļa noteic, ka, tiklīdz Eiropas Savienībā ir 27 dalībvalstis, LEK 213. panta 1. punkts un Eiratom 126. panta 1. punkts jāaizstāj ar šādu punktu:

„1. Komisijas locekļus izvēlas, pamatojoties uz viņu vispārējo kompetenci, un viņu neatkarība nav apšaubāma.

Komisijas locekļu skaits ir mazāks nekā dalībvalstu skaits. Komisijas locekļus izvēlas saskaņā ar rotācijas sistēmu, kurā ievērots vienlīdzības princips un kuras piemērošanas kārtību ar vienprātīgu lēmumu pieņem Padome.

Komisijas locekļu skaitu ar vienprātīgu lēmumu nosaka Padome.

Šo grozījumu piemēro no dienas, kad pēc 27. dalībvalsts pievienošanās Savienībai savus pienākumus sāk pildīt jauna Komisija.”

Tādējādi jau pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā bija zināms, ka ne vienmēr Komisijā būs pa vienam pārstāvim no katras dalībvalsts.

Otrkārt, atbilstoši ES institucionālajai uzbūvei Eiropas Komisija un komisāri pārstāv nevis atsevišķas valsts intereses, bet gan ES intereses kopumā. Saskaņā ar

LLES 17. pantu Komisijas uzdevums ir sekmēt vispārējās ES intereses un šajā nolūkā uzņemties atbilstošu iniciatīvu. Komisija nodrošina līgumu piemērošanu, kā arī ES institūciju pieņemto lēmumu piemērošanu. Līdz ar to no nacionālo interešu aizsardzības viedokļa nav būtiski, vai katrai dalībvalstij ir pašas virzīts komisārs.

Treškārt, kā norādīts Eiropadomes sanāksmē Briselē pieņemtajos Prezidentūras secinājumos, Eiropadome piekrīt tam, ka gadījumā, ja LL stāsies spēkā, saskaņā ar nepieciešamajām juridiskajām procedūrām tiks pieņemts lēmums, ka Komisijas sastāvā vēl joprojām ir jābūt pa vienam pārstāvim no katras dalībvalsts (*sk.: Brussels European Council, Presidency Conclusions, 11th-12th December 2008, Brussels, 13 February 2009, 17271/1/08 REV 1, point 2*). Šādi Eiropadomes secinājumi saskaņā ar šobrīd spēkā esošo LES 4. pantu nosaka ES vispārējo attīstību.

Satversmes tiesa secina, ka Pieteikuma iesniedzēji ar atsauci uz Eiropas tiesu palātu, iespējams, domājuši ES Tiesu, kuras sastāvā ietilps Tiesa, Vispārējā tiesa un specializētās tiesas (*sk. LLES 19. pantu*). ES tiesu iekārtas uzbūvi ar LL nav plānots būtiski mainīt, kaut arī ir konstatējami atsevišķi tiesu kompetenci detalizējoši nosacījumi (*sk.: Dougan, p. 673*). Kā galvenie nosacījumi šajā sakarā minami šādi: vienkāršota procedūra attiecībā uz sankcijām valstīm, kas nepilda ES aktus; kompetences paplašināšana attiecībā uz brīvības, drošības un tiesiskuma telpu (*sk.: pašreiz spēkā esošo LES 46. pantu un LEK IV sadaļu*); atcelti tiesas jurisdikcijas ierobežojumi attiecībā uz pašreizējo LES VI sadaļu. Attiecībā uz jautājumiem, kas patlaban ietilpst trešajā pīlārā, ir paredzēts piecu gadu pārejas termiņš. Saskaņā ar LESD 276. pantu tiesai nebūs jurisdikcijas pār to policijas un citu tiesībaizsardzības iestāžu darbību likumību un samērīgumu, kuras tiek veiktas iekšējās drošības garantēšanai. Satversmes tiesa norāda, ka LESD 275. pants izslēdz ES Tiesas jurisdikciju pār KĀDP un aktiem, kas pieņemti tās ietvaros. Šis pants, tāpat kā līdz šim, neliedz izskatīt tādus lēmumus, kas ierobežo fizisko vai juridisko personu tiesības. Kad stāsies spēkā LESD 263. panta ceturtā daļa par ES tiesību aktiem, kas neprasa no dalībvalstīm tālākus ieviešanas pasākumus, bet aizskar fiziskās vai juridiskās personas tiesības, tiks

būtiski paplašinātas to iespējas vērsties ES tiesās. Kopumā vērtējot tiesas kompetences grozījumus, ir jāatzīst, ka pieaugs tiesas spēja pārskatīt lēmumus, kas ierobežo indivīdu tiesības [sk.: *Spaventa E., Fundamental What? The difficult relationship between foreign policy and fundamental rights, in Cremone M. and de Witte B. (eds.), EU Foreign Relations Law: Constitutional Fundamentals, Hart Publishing, 2008*]. Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka, lai arī ES tiesu kompetence paplašināsies, tas lielā mērā saistīts ar papildu garantijām fizisko un juridisko personu tiesību aizsardzībai.

18.10. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka Satversmes 2. pantā noteiktā tautas suverenitātes principa pārkāpums izpaužoties tādējādi, ka pieļauta „apzināta sabiedrības neinformēšana par Lisabonas līguma saturu un sekām” vai arī šī informēšana notikusi atklātā eiroomoptimisma garā, nevis neitrālā veidā (*lietas materiālu 3. sēj. 80. un 81. lpp.*).

Satversmes tiesa atzīst, ka pēc iespējas lielāka sabiedrības informētība par jautājumiem, kas skar ES, neapšaubāmi ir vērtējama pozitīvi un sekmē arī uz šajā jomā pieņemto lēmumu atklātību un paredzamību. Papildu informācijas izplatīšana atzīstama par labas pārvaldības izpausmi un vienlaikus gan padziļina sabiedrības izpratni par attiecīgo jautājumu, gan arī rada pamatu plašākām diskusijām par iespējamām problēmjaudājumiem. Šādas informēšanas rezultātā sabiedrība pastarpināti līdzdarbojas tādu valstiski svarīgu lēmumu pieņemšanā, kuri attiecas uz integrāciju Eiropas Savienībā.

Tomēr Satversmes tiesa norāda, ka tai nav pamata procesu vai veidu, kādā sabiedrība tika informēta par LL, vērtēt kā iespējamu tautas suverenitātes principa pārkāpumu vai ierobežojumu. Valsts institūciju darbība sabiedrības informēšanā, ciktāl šādu pienākumu *expressis verbis* neparedz normatīvie akti, drīzāk ir atkarīga no publiskās varas izšķiršanās par tiesībpolitiski lietderīgāko rīcību, kas nav pakļauta striktai tiesas izvērtēšanai ar juridisko argumentu palīdzību.

Satversmes tiesa nav konstatējusi tādas LL normas, kas aizskartu Satversmes 2. pantā nostiprināto tautas suverenitātes principu. Līdz ar to, balstoties uz Satversmes 77. pantu, tautas nobalsošana nebija jārīko.

IV

19. Satversmes 68. panta ceturtnā daļa noteic: „Ja to pieprasa vismaz puse Saeimas locekļu, būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā izlemjamas tautas nobalsošanā.”

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka minētā norma, citastarp ņemot vērā arī tās tapšanas vēsturiskos apstākļus, uzliek Saeimas deputātiem pienākumu nodot tautas nobalsošanai būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā. Turklāt šāds pienākums izrietot arī no Satversmes 18. pantā noteiktā Saeimas deputāta svinīgā solījuma.

Saeima šādu Satversmes 68. panta ceturtnās daļas interpretāciju neatzīst, uzskatot, ka šī norma noteic tikai Saeimas deputātu tiesības nodot tautas nobalsošanai būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā. Minētās tiesības Saeimas deputāti izmanto, ņemot vērā politiskās lietderības apsvērumus.

19.1. Satversmes tiesa norāda, ka Satversmes 68. panta ceturtnās daļas satura noskaidrošana visupirms veicama ar gramatiskās tiesību normu interpretācijas palīdzību. Proti, Satversmes tiesai, ņemot vērā lietas dalībnieku sniegto savstarpēji pretrunīgo Satversmes 68. panta ceturtnās daļas interpretāciju, jānoskaidro, vai minētajā normā noteikts Saeimas deputātu pienākums vai tiesības nodot tautas nobalsošanai būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā.

Saeimas piedāvāto Satversmes 68. panta ceturtnās daļas interpretāciju atbalsta Tiesībsargs, uzskatot, ka šī norma interpretējama kā tāda norma, kas paredz Saeimas deputātu tiesības ierosināt tautas nobalsošanu, ja izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā ir būtiskas. Ja Satversmes izstrādātāji būtu vēlējušies Saeimai uzlikt šādu pienākumu, tad tas minētajā pantā būtu ietverts (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 46. lpp.*).

Arī M. Paporinskis atzīst, ka formulējums „būtiskas izmaiņas nosacījumos” „nenoved tieši pie pienākuma organizēt tautas nobalsošanu, bet tikai rada tiesības vismaz pusei Saeimas deputātu to pieprasīt, neatkarīgi no citu institūciju viedokļa

vai ieteikuma” (*lietas materiālu 3. sēj. 52. lpp.*). Līdzīgu viedokli tiesas sēdē pauda arī A. Endziņš, norādot, ka tās esot Saeimas deputātu tiesības un deputātiem esot jāapsver, vai šīs tiesības izmantot. Ja 50 deputāti uzskatītu, ka šie grozījumi nododami tautas nobalsošanai, tad tās rīkošana būtu obligāta (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 102. lpp.*).

Tāpat arī M. Mits atzīst, ka Satversmes 68. panta ceturtdaļa paredz tautas nobalsošanas rīkošanu gadījumos, kad ir divi kumulatīvi nosacījumi. M. Mits tiesas sēdē norādīja: „Ja mēs pielietojam gramatisko interpretācijas metodi [...] tad jāsecina, ka 68. panta ceturtajā daļā ir nostiprinātas deputātu tiesības, bet ne pienākums nodot tautas nobalsošanai attiecīgo jautājumu [...] [Satversmes] 101. panta ietvaros tiesības uz tautas nobalsošanu rastos, ja 68. panta ceturtdaļas procedūras ietvaros tautas nobalsošanas rīkošanu pieprasītu 50 deputāti. Mūsu gadījumā, aplūkojamā gadījumā, tādad tas netika darīts. Jautājums netika nodots tautas nobalsošanai, taču nav pamata uzskatīt, ka 68. panta ceturtdaļa uzlika deputātiem pienākumu to darīt” (*Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 4. sēj. 119. un 120. lpp.*).

Satversmes tiesa piekrīt, ka Satversmes 68. panta ceturtdaļas gramatiskā interpretācija nedod pamatu secinājumam, ka tajā būtu noteikts Saeimas deputātu pienākums nodot tautas nobalsošanai būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā. Atzīt, ka tajā ir paredzēts Saeimas deputātu pienākums, nozīmētu lemt acīmredzami pretēji Satversmes 68. panta ceturtdaļas gramatiskajam tekstam.

19.2. Gramatiskā interpretācijas metode ir tikai viena no interpretācijas metodēm, un ne vienmēr ir iespējams vadīties tikai pēc tiesību normas vārdiskās jēgas. Jāņem vērā, ka tiesību normu gramatiskās interpretācijas metodes izmantošanu vairumā gadījumu nevar uzskatīt par pietiekamu tiesību normas satura atklāšanai un ir izmantojamas arī citas interpretācijas metodes (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 4. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-06-01 secinājumu daļas 3. punktu, Satversmes tiesas 2006. gada*

20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.1. punktu un Satversmes tiesas 2007. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-12-03 19. punktu).

Izmantojot vēsturisko interpretācijas metodi, tiesību normas jēgu noskaidro, ņemot vērā apstākļus, uz kuru pamata tā radīta (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-09-03 12. punktu*).

No Satversmes 68. un 79. panta grozījumu izstrādes darba grupas materiāliem redzams, ka sākotnēji Satversmes 68. panta ceturtajai daļai analogiska norma grozījumu projektā nebija ietverta (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 128. lpp.*). Turpretim kopš brīža, kad darba grupa vienojās par Satversmes 68. panta papildināšanu ar jaunu ceturto daļu, formulējums „Ja to pieprasa vismaz puse Saeimas locekļu” ir palicis nemainīgs līdz pat brīdim, kad norma tika pieņemta Saeimā (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 144., 146., 162., 166. un 171. lpp.*).

Satversmes 68. un 79. panta grozījumu izstrādes darba grupas diskusijas un likumprojekta „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” anotācija neliecina, ka Satversmes 68. panta ceturtajā daļā būtu noteikts Saeimas deputātu pienākums nodot tautas nobalsošanai būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā. Arī Satversmes tiesas pieaicinātās personas, ņemot vērā Satversmes 68. panta ceturtais daļas rašanās vēsturiskos apstākļus, norāda uz šajā normā noteiktajām deputātu tiesībām, nevis pienākumu (*sk. M. Pāparinska atzinumu lietas materiālu 3. sēj. 52. lpp. un M. Mita tiesas sēdē norādīto lietas materiālu 4. sēj. 119. lpp.*).

Būtisks arguments ir darba grupas teorētiskais pamatojums Satversmes 68. panta grozījumiem, kurā ceturtais daļas kontekstā vairākkārt un nepārprotami norādīts, ka tautas nobalsošana nav obligāta un Saeimas locekļiem ir izvēles tiesības nodot vai nenodot kādu ar Eiropas integrāciju saistītu jautājumu tautas nobalsošanai. Minētajā pamatojumā noteikts, ka Satversmes 68. panta ceturtajā daļā Saeimai ir piešķirtas tiesības, kas nav saistītas ar konstitucionālajiem pamatprincipiem, t.i., tiesības izvērtēt nosacījumus par Latvijas dalību Eiropas Savienībā un lemt par to nodošanu tautas nobalsošanai. Minētā norma ir ieviesusi jaunu, neobligātu tautas nobalsošanas veidu. Pirmie trīs vārdi „ja to pieprasa” norāda uz svarīgāko atšķirību no tā paša panta trešajā daļā paredzētās tautas

nobalsošanas, proti, šāda veida tautas nobalsošana nav obligāta, un ne mazāk kā pusei Saeimas locekļu ir izvēles tiesības nodot vai nenodot kādu ar Eiropas integrāciju saistītu jautājumu tautas nobalsošanai. Šāda grozījuma sākotnējais mērķis bija nodrošināt to, ka tautas nobalsošana tiek rīkota tikai par ļoti svarīgiem ES integrācijas jautājumiem. Ar Satversmes 68. panta ceturto daļu ir nodrošināta iespēja noskaidrot tautas gribu tādā gadījumā, ja ES, kurā Latvija ir iestājusies, tik ļoti maina savu konstitucionālo uzbūvi, ka ir pamats šaubīties, vai Latvijas tauta atbalstīs Latvijas dalību šādā būtiski mainītā Eiropas integrācijas formā (sk.: *Kādēļ Latvijas konstitūcijā nepieciešami labojumi? Jurista Vārds, 2001. gada 15. maijs, Nr. 14.*).

19.3. Lai pilnīgāk un objektīvāk varētu noskaidrot atsevišķu Satversmes normu saturu, tās jāsalīdzina ar citām Satversmes normām. Vairākās citās Satversmes normās, lai nodrošinātu tajās noteikto tiesisko seku iestāšanos, ir lietots Satversmes 68. panta ceturtais daļas vārdiem „ja to pieprasa” analogisks formulējums. Piemēram, Satversmes 20. pants paredz: „Saeimas prezidijam ir jāsasauca Saeimas sēde, ja to prasa Valsts Prezidents, ministru prezidents vai ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu”; Satversmes 26. pants noteic: „Saeimai jāieceļ noteiktiem gadījumiem parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu”, savukārt Satversmes 72. pants paredz, ka „Valsts Prezidentam ir tiesības apturēt likuma publicēšanu uz diviem mēnešiem. Viņam likuma publicēšana ir jāaptur, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu. Šīs tiesības Valsts Prezidents vai viena trešā daļa Saeimas locekļu var izlietot desmit dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimā. Šādā kārtā apturētais likums nododams tautas nobalsošanai, ja to pieprasa ne mazāk kā viena desmitā daļa vēlētāju. Ja augšminēto divu mēnešu laikā šāds pieprasījums neienāk, tad pēc šī laika notecēšanas likums ir publicējams. Tautas nobalsošana tomēr nenotiek, ja Saeima vēlreiz balso par šo likumu un ja par tā pieņemšanu izsakās ne mazāk kā trīs ceturtdaļas no visiem deputātiem”.

Līdz ar to obligāts priekšnoteikums attiecīgās darbības veikšanai ir Satversmē noteikta deputātu skaita parakstīts pieprasījums, proti, Satversme attiecīgo

darbību īstenošanu padara atkarīgu no pietiekami daudzu Saeimas deputātu parakstīta pieprasījuma. Šīs darbības īstenošana ietilpst nevis Saeimas kā valsts varas orgāna, bet gan Saeimas deputātu kā tautas priekšstāvju ekskluzīvajā kompetencē. Tādējādi Satversme atsevišķiem Saeimas locekļiem piešķir tiesības paust savu viedokli par valstiski svarīgiem jautājumiem un uzraudzīt parlamenta vairākuma darbību. Līdzīgi konstruēta arī Satversmes 68. panta ceturtais daļa.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversme pēc savas būtības ir īss, lakonisks, tomēr komplicēts dokuments. Proti, nevienu Satversmes normu, tās daļu vai pat atsevišķu vārdu nevar uzskatīt par lieku, jo šāda izpratne sagrautu Satversmes iekšējo loģisko struktūru (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 17. punktu*). Ja kādam formulējumam Satversmē ir piešķirts noteikts saturs, tad tas obligāti jāņem vērā, lai attiecīgo Satversmes normu piemērotu pareizi.

Lai norādītu uz Saeimas pienākumu īstenot kādu darbību vai atturēties no kādas darbības veikšanas, Satversmē dažviet ir lietots no Satversmes 68. panta ceturtais daļas atšķirīgs formulējums. Piemēram, Satversmes 68. panta trešā daļa paredz, ka „Latvijas dalība Eiropas Savienībā izlemjama tautas nobalsošanā, kuru ierosina Saeima”. Tātad priekšnoteikums tam, lai varētu tikt izņemts jautājums par Latvijas dalību Eiropas Savienībā, ir Saeimas pienākums rosināt tautas nobalsošanu. Ja Saeima šo pienākumu nepilda, tad nerodas tiesiskais pamats tautas nobalsošanas rīkošanai un jautājuma par Latvijas dalību Eiropas Savienībā izlemšanai.

Satversmes 66. panta otrā daļa paredz: „Ja Saeima pieņem lēmumu, kurš saistīts ar budžetā neparedzētiem izdevumiem, tad lēmumā jāparedz arī līdzekļi, ar kuriem segt šos izdevumus.” Tātad, ja Saeima vēlas pieņemt tādu lēmumu, kas ir saistīts ar budžetā neparedzētiem izdevumiem, tai vienlaikus ir arī pienākums šajā lēmumā noteikt to līdzekļu avotu, ar kuriem šos neparedzētos izdevumus plānots segt. Savukārt Satversmes 77. pants noteic: „Ja Saeima grozījusi Satversmes pirmo, otro, trešo, ceturto, sesto vai septiņdesmit septīto pantu, tad šādi pārgrozījumi, lai tie iegūtu likuma spēku, ir apstiprināmi tautas nobalsošanā.” Līdz ar to Saeimai, ja tā groza kaut vienu no Satversmes 77. pantā

minētajiem Satversmes pantiem, ir arī pienākums attiecīgos grozījumus nodot tautas nobalsošanai. Ja Saeima šo pienākumu nepilda, tad grozījumi nestājas spēkā.

19.4. Satversmes 68. panta ceturtajā daļā un 79. panta otrajā daļā tautai tiek dotas tiesības izlemt jautājumus par būtiskām izmaiņām nosacījumos attiecībā uz Latvijas dalību Eiropas Savienībā, ja to pieprasa vismaz puse Saeimas locekļu. Šāds formulējums nodrošina iespēju noskaidrot tautas viedokli gadījumā, ja ES konstitucionālā uzbūve mainās tik ļoti, ka rodas pamats apšaubīt, vai tauta atbalstīs Latvijas dalību būtiski mainītā Eiropas integrācijas formā, un vienlaikus nodrošināt to, ka tautas nobalsošana tiks rīkota tikai par ļoti nozīmīgiem Eiropas integrācijas jautājumiem (piemēram, par būtiskiem grozījumiem ES pamatlīgumos). Piedāvātais formulējums nepieļauj iespēju nodot tautas nobalsošanai jebkuru jautājumu (piemēram, ES institūciju pieņemtos aktus – direktīvas, regulas utt.) (*sk. likumprojekta „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” anotāciju, dokuments Nr.318,A http://www.saeima.lv/saeima8/mek_reg.fre*).

Satversmes tiesa atzīst, ka tiesiskās noteiktības principam pretēja būtu tāda Satversmes 68. panta ceturtais daļas interpretācija, ka pietiekami vienozīmīgs tās formulējums tiktu izskaidrots kā Saeimas deputātu pienākums būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā obligāti nodot tautas nobalsošanai. Šāda secinājuma pamatotību neapstiprina likumdevēja mērķis, kura dēļ minētā norma Satversmē tika ietverta. Pieteikuma iesniedzējs E. Jansons šādu Satversmes 68. panta ceturtais daļas interpretāciju būtībā pamato ar politiskās lietderības argumentu, proti, ja šāds jautājums tautas nobalsošanai tiktu nodots, tad „Saeimas uzticības kapitāls būtu daudz lielāks” (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. marta sēdes stenogrammu lietas materiālu 4. sēj. 27. lpp.*).

Tādējādi var uzskatīt, ka Pieteikuma iesniedzēji būtībā lūdz Satversmes tiesu veikt Satversmes 68. panta ceturtais daļas tālākveidošanu – teleoloģisko redukciju. Proti, Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka vārdi „Ja to pieprasa vismaz puse Saeimas locekļu” nav piemērojami gadījumos, kad ES integrācijā, ņemot vērā ES pamatlīgumu grozījumus, tiek ieviestas būtiskas pārmaiņas, un šādos gadījumos

minētie grozījumi vienmēr būtu automātiski nododami tautas nobalsošanai. Tomēr no tiesiskās noteiktības principa var izrietēt teleoloģiskās redukcijas piemērošanas aizliegums, ja strikti jāievēro viennozīmīgā tiesību norma (sk.: Neimanis J. *Tiesību tālākveidošana*. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2006, 155. lpp.).

Satversmes tiesa atzīst, ka izšķiršanās par politiski lietderīgāku risinājumu visupirms ir tieši demokrātiski leģitimēta parlamenta pienākums. “Katru novirzīšanos pamata likumā no teksta nevar attaisnot ne ar kādu lietderību [...] pamata likuma burtā ir apslēpti viņa pamati: būt negrozāmam likumam priekš pilsoņiem, būt par to noteicēju, bez kura dzīve nav iedomājama” [*Sinaiskis V. Lietderība un noteikumi likumu tulkošanā (Sakarā ar dep. Goldmaņa neaizskaramību)*. *Jurists*, Nr. 3, 1928, 72.sl.].

Satversmes tiesa secina, ka Satversmes 68. panta ceturtā daļa kā priekšnoteikumu tam, lai tauta varētu īstenot savas tiesības līdzdarboties lēmuma pieņemšanā attiecībā uz ES līgumu grozījumiem, paredz vismaz puses Saeimas locekļu pieprasījumu. Lai gan šo tautas tiesību izmantošanai ir paredzēts priekšnoteikums, Satversmes tiesa nevar pārvērtēt atsevišķu Satversmes normu konstitucionalitāti, jo šāds izvērtējums būtu ārpus tās kompetences. Tomēr Satversmes tiesa *de lege ferenda* arī piekrīt M. Paparinska norādītajam, ka tautas nobalsošanai neapšaubāmi ir būtiska nozīme šādu valstiski svarīgu lēmumu leģitimēšanā (sk. *lietas materiālu 3.sēj. 57. un 58. lpp.*).

20. Vienlaikus Satversmes tiesa piekrīt Pieteikuma iesniedzējiem, ka Saeimai, lemjot par tāda starptautiskā līguma apstiprināšanu, kurš nokārto likumdošanas ceļā izšķiramu jautājumu, visupirms ir pienākums izvērtēt šo līgumu. Tas, ka šādu izvērtējumu, iespējams, ir veikušas citas valsts institūcijas, piemēram, par nozari atbildīgā ministrija, neatbrīvo Saeimu no pienākuma pašai izvērtēt attiecīgo jautājumu. Satversmes 68. pants *inter alia* paredz, ka visiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, nepieciešama Saeimas apstiprināšana. Satversmes sapulce, ietverot minēto normu Satversmē, nav pieļāvusi iespēju, ka Latvijas valsts varētu nepildīt savas starptautiskās saistības. Prasība apstiprināt Saeimā attiecīgos starptautiskos

līgumus Satversmē ietverta ar mērķi nepieļaut tādas starptautiskās saistības, kas likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus noregulētu bez Saeimas piekrišanas. Tādējādi redzams, ka Satversmes sapulce ir vadījusies no prezumpcijas, ka starptautiskās saistības “nokārto” jautājumus un tās ir jāpilda (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr.2004-01-06 secinājumu daļas 3.2. un 6. punktu*).

Ne debates Saeimā, ne komisiju atzinumi nesniedz atbildi uz to, kā pirms LL ratifikācijas ticis vērtēts jautājums, vai LL ievieš būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā. Savukārt no Saeimas debatēm par LK apstiprināšanu netieši izriet secinājums, ka ticis vērtēts tas, vai LK ievieš būtiskas izmaiņas nosacījumos par Latvijas dalību Eiropas Savienībā. Tā, piemēram, atbildīgās komisijas pārstāvis deputāts Leopolds Ozoliņš debatēs norādīja: „Līguma projektā ietvertie principi un normas atbilst tā izstrādāšanas galvenajiem uzdevumiem un Latvijas Republikas nacionālajai nostājai. Līgums neparedz būtiskus grozījumus Latvijas dalībai ES. Līdz ar Līguma stāšanos spēkā tiks paplašinātas Latvijas iespējas piedalīties ES lēmumu pieņemšanas procesā” (*Latvijas Republikas 8. Saeimas 2005. gada 19. maija sēdes stenogramma* http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_050519/st1905.htm).

Satversmes tiesa norāda, ka tas, vai Saeimas deputāti spēj objektīvi lemt par tāda starptautiskā līguma apstiprināšanu, kas ES deleģē daļu Latvijas valsts institūciju kompetences, zināmā mērā ir atkarīgs no deputātiem pieejama attiecīgā līguma iepriekšēja izvērtējuma *inter alia* Ministru kabineta padotībā esošajās iestādēs un ekspertu atzinumos. Arī pašai Saeimai pēc attiecīgā likumprojekta saņemšanas ir pienākums atbilstoši Satversmē vai likumos noteiktajam visupirms izvērtēt to, kādā procedūrā likums būtu apstiprināms. Šāda pienākuma pastāvēšanu atzina arī Saeimas pārstāvis, norādot: „Katra normatīva akta pieņemšana Saeimā tiek testēta, vai tas atbilst normatīvo aktu hierarhijai, vai tas principā atbilst Satversmes 1. un 2. panta prasībām” (*Satversmes tiesas 2009. gada 10. marta sēdes stenogramma lietas materiālu 4. sēj. 154. lpp.*).

Satversmes tiesai pēc iepazīšanās ar Saeimas sēžu stenogrammām un citiem lietas materiāliem nav pamata uzskatīt, ka Saeimas deputātu balsojums par LL

ratifikāciju būtu bijis patvaļīgs un pieņemts uz nepilnīgas informācijas pamata. Turklāt pienākums izvērtēt tiesību aktus, par kuriem notiek balsošana, ir politiskās atbildības jautājums.

Tā kā apstrīdētā akta pieņemšanas procesā nav pārkāpta Satversmes 68. pantā noteiktā kārtība, tad nav pārkāptas arī Pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 101. pantā noteiktās tiesības. Līdz ar to secināms, ka apstrīdētais akts atbilst Satversmes 101. pantam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

atzīt, ka likums „Par Lisabonas līgumu, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu” ir pieņemts Latvijas Republikas Satversmē noteiktajā kārtībā un līdz ar to atbilst Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums ir pasludināts Rīgā 2009. gada 7. aprīlī.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris